

Economisch Actieprogramma Groningen 2012-2015

Inhoudsopgave

1. Inleiding	4
2. Visie op de Groningse economie	6
3. Trends en ontwikkelingen	8
4. Provinciale rollen	10
5. Vier beleidsprioriteiten	12
5.1 Inleiding	12
5.2 Energie	12
5.3 Life Sciences / Healthy Ageing	16
5.4 Biobased Economy / Agribusiness	19
5.5 Het stuwende MKB	21
6. Arbeidsmarktbeleid	24
6.1 Inleiding	24
6.2 Doelen	26
6.3 Acties	26
7. Flankerende beleidsopgaven en acties	28
7.1 Verbetering vestigingsklimaat, regiopromotie en acquisitie	28
7.2 Bedrijventerreinen	30
7.3 Toerisme	30
7.4 Landbouw (en visserij)	32
7.5 Grensoverschrijdende activiteiten	33
7.6 Intensiveren van de contacten met Den Haag en Brussel	34
7.7 Optimalisering van de projectverwerving en speuren naar nieuwe subsidies en fondsen	35
8. Slotwoord	37
Bijlage: Financiële middelen ten behoeve van het economisch beleid	38

1. Inleiding

Het Economisch Actieprogramma Groningen (EAG 2012-2015) is bedoeld om richting te geven aan de acties van de provincie op economisch terrein. Vanuit onze visie op de regionale economie geven wij aan welke rollen wij willen spelen, welke prioriteiten wij stellen en welke acties wij gaan ondernemen. Aan Provinciale Staten willen wij laten zien hoe wij de economische ambities uit het collegeprogramma omzetten in concrete initiatieven, dit nadrukkelijk in samenhang met de daarin geformuleerde sociale, duurzame en ecologische doelstellingen. Aan onze regionale partners willen wij kenbaar maken op welke thema's wij de samenwerking zoeken. Samenwerking is een essentieel onderdeel van onze filosofie; het loopt als een rode draad door dit programma. Zonder samenwerking geen acties. Daarom hebben wij er voor gekozen om al bij de opzet van dit document zoveel mogelijk (regionale) partners te betrekken.

Het EAG kan beschouwd worden als een nadere invulling - op economisch terrein - van ons beleid uit het Provinciaal Omgevings Plan (POP). Via ons economisch beleid willen wij bijdragen aan het in het POP beschreven streven naar een duurzame ontwikkeling, waarin voldoende werkgelegenheid samengaat met een leefbaar Groningen, met de versterking van de kwaliteit van de fysieke omgeving en met behoud van ontplooiingsmogelijkheden voor toekomstige generaties. Waar mogelijk zullen verbindingen worden gelegd met integrale thema's als krimp en vitaliteit van het platteland.

Onze primaire doelstelling, waaraan wij alle acties in dit EAG zullen toetsen, kan als volgt worden samengevat: de duurzame ontwikkeling en versterking van de economische structuur en de regionale kenniseconomie, waarbij wij streven naar een ontwikkeling van de werkgelegenheid in de provincie, die positiever is dan het landelijk

gemiddelde. Onze acties zullen wij steeds toetsen aan de vraag of de provinciale inbreng een meerwaarde heeft bij het dichterbij brengen van deze primaire doelstelling.

Belangrijke randvoorwaarden bij het realiseren van deze doelstelling zijn:

- een aantrekkelijk en concurrerend vestigingsklimaat;
- de valorisatie van kennis bij het regionale MKB;
- bedrijfsleven met een (inter-)nationale oriëntatie;
- voldoende aanbod van gekwalificeerd personeel;
- voldoende beschikbaarheid van (risico-) kapitaal;
- een effectieve samenwerking met onze partners in het Samenwerkingsverband Noord-Nederland (SNN);
- effectief lobbywerk, gericht op extra financiële middelen uit Den Haag en/of Brussel.

Dit EAG staat niet op zichzelf. Het is grotendeels de voortzetting van succesvolle acties die we de afgelopen jaren hebben ondernomen. In die zin is er sprake van koersvast beleid, dat we van nieuwe accenten hebben voorzien. Daarbij hebben we rekening gehouden met nieuwe inzichten en relevante ontwikkelingen in de beleidsomgeving. Zo hangt dit nieuwe EAG nauw samen met beleid dat in Noord-Nederland (SNN-verband), Nederland (Den Haag) en Europa (Brussel) wordt gevoerd. In hoofdstuk 3 (Trends en ontwikkelingen) gaan we hier nader op in.

Bij de voorbereiding en uitvoering van onze acties zullen we, waar dat een evidente meerwaarde heeft, zoveel mogelijk optrekken in SNN-verband. Dat geldt in ieder geval voor onze acties richting Den Haag en Brussel, in het kader van de nieuwe EU-programma's. Zo hebben we in SNN-verband samen met ondernemers en kennisinstellingen de "Noordelijke agenda kenniseconomie" en het position paper "Noord

Nederland 2020” opgesteld (te downloaden bij het SNN). Beide documenten vormen een belangrijke inhoudelijke basis voor onze acties richting Den Haag en Brussel.

De noordelijke samenwerking heeft ons veel positiefs opgeleverd. Door gezamenlijk als één front op te trekken, hebben we in Den Haag en Brussel successen geboekt, die we als provincies afzonderlijk nooit gerealiseerd zouden hebben. Ook de gezamenlijke uitvoering van de grote programma's heeft ons de nodige efficiencywinst opgeleverd. Het lijkt dan ook een logische gedachte om een constructie die per saldo winst oplevert te continueren. Wij zijn wel van mening, dat deze samenwerking in een nieuwe vorm, met nieuw elan en met een nieuwe agenda moet worden gecontinueerd. Het basismodel moet daarbij intact blijven, maar per onderwerp zullen we vaststellen welke manier van samenwerken tot de beste resultaten leidt. In SNN-verband zullen we een ruimtelijk-economische visie op Noord-Nederland formuleren, waarin we een integraal beeld van de toekomstige ontwikkeling van Noord-Nederland op ruimtelijk, infrastructureel en economisch terrein zullen schetsen.

Het EAG dient gelezen en gebruikt te worden als dynamisch document, dat voor de korte termijn weliswaar een aantal concrete acties benoemt, maar voor de langere termijn voornamelijk hoofdlijnen uitzet.

Ten eerste, omdat wij nu nog niet kunnen overzien welke kansen en knelpunten c.q. aanknopingspunten voor acties zich de komende jaren voor gaan doen. Daarvoor is de regionale economie te dynamisch en zijn de ontwikkelingen in de globale economie te onvoorspelbaar. We moeten er daarom voor zorgen dat we alert zijn en snel kunnen inspelen op nieuwe ontwikkelingen.

In de tweede plaats is het EAG een dynamisch document omdat we voor het opzetten en uitvoeren van concrete projecten sterk afhankelijk zijn van de initiatieven en activiteiten van andere partijen. Immers: het is niet aan óns om te ondernemen. We voeren onze acties samen met onze partners uit.

Onze partners zijn - onder andere - de gemeenten, het bedrijfsleven, de kennisinstellingen (Rijksuniversiteit Groningen (RUG), Universitair Medisch Centrum Groningen (UMCG), Hanzehogeschool, Regionale Onderwijs Centra (ROC's/AOC's), intermediaire organisaties zoals de Noordelijke Ontwikkelingsmaatschappij (NOM), Kamer van Koophandel (KvK), VNO-NCW Noord, MKB Noord en organisaties als Energy Valley, Healthy Ageing Netwerk Noord-Nederland (HANNN), Groningen Seaports, Marketing Groningen, Seaports Xperience Centre en onze Duitse partners. Samen met deze en andere partijen leveren wij een directe en herkenbare bijdrage aan onze regionale economie. In hoofdstuk 4 beschrijven wij de rollen die wij in het economische domein vervullen.

Onze beleidsprioriteiten voor de komende jaren zijn:

- Energie;
- Healthy Ageing / Life Sciences;
- Biobased Economy / Agribusiness;
- Het stuwende MKB.

In hoofdstuk 5 schenken we aandacht aan deze vier beleidsprioriteiten en in hoofdstuk 6 aan het arbeidsmarktbeleid, dat gezien de toenemende arbeidsmarktkrapte in diverse sectoren (onder andere techniek en zorg) steeds belangrijker wordt. In hoofdstuk 7 besteden we aandacht aan flankerende beleidsopgaven en acties betreffende het vestigingsklimaat, regiopromotie, acquisitie, bedrijventerreinen, toerisme, landbouw, activiteiten richting Den Haag en Brussel, grensoverschrijdende activiteiten, optimalisering projectverwerving en speuren naar nieuwe fondsen en subsidies.

Om dit actieprogramma compact en goed leesbaar te houden, hebben we het aantal concrete acties en projecten in de tekst beknopt gehouden en vooral als voorbeelden opgenomen. In de bijlage geven we een overzicht van de belangrijkste financieringsbronnen.

2. Visie op de Groningse economie

De toekomst van onze regionale economie is sterk afhankelijk van de mate waarin wij succesvol weten in te spelen op megatrends, zoals:

- **de transitie naar een duurzame energiehuishouding (Energie);**
- **de vergrijzing en de ontgroening (Healthy Ageing, Krimp, Arbeidsmarkt, Toerisme);**
- **het toenemend gebruik van hernieuwbare grondstoffen (Biobased Economy / Agribusiness);**
- **de sterk doorzettende globalisering;**
- **het toenemend belang van kennis.**

Door samen met de SNN-partners en regionale partners stevig in te zetten op de noordelijke (en Groningse) speerpunten, zoals Energie, Healthy Ageing / Life Sciences en Biobased Economy / Agribusiness, wil de provincie actief inspelen op het Rijks- en Europees beleid en zo ook een concrete bijdrage leveren aan de ontwikkeling van de nationale economie. Het stuwende MKB zien wij als de banenmotor: cruciaal voor een bloeiend regionaal economisch klimaat. Daarom krijgt ook het stimuleren van het stuwende MKB, indirect via de speerpuntsectoren en direct via specifieke MKB-maatregelen, aandacht in dit actieprogramma. Uiteraard zijn ook een goed functionerende arbeidsmarkt en de daarmee samenhangende scholing van groot belang voor de regionale economie.

De kracht van de Groninger economie is de laatste jaren toegenomen. Dat is vooral zichtbaar in de ontwikkelingen in de Eemsdelta, waar grote investeringen in energiegerelateerde sectoren hebben plaatsgevonden en nog altijd plaatsvinden, maar ook in de regio Groningen-Assen, waar flink is geïnvesteerd, onder andere in het vestigingsklimaat voor kennisintensieve bedrijvigheid. De consequente aandacht voor een aantrekkelijk, veelzijdig en dynamisch woon-, werk- en leefklimaat heeft haar

vruchten afgeworpen. De werkgelegenheid in Groningen ontwikkelt zich de laatste jaren positiever dan het landelijk gemiddelde (zie ook tabel 1). Het faseverschil, gemeten in termen van werkloosheid (decennia lang het belangrijkste argument voor specifiek regionaal-economisch beleid), is de afgelopen 10 jaar gestaag verminderd, hoewel de prognoses voor 2012 niet gunstig zijn.

Het innovatief vermogen van ons regionale MKB blijft nog achter bij het landelijk gemiddelde, zo blijkt uit onderzoek. Dit werkt door in de bedrijfsproductiviteit en in onze concurrentiepositie op markten waar vernieuwing vereist is. In de noodzakelijke inhaalslag kunnen onze kennisinstellingen een belangrijke rol spelen, onder andere door ervoor te zorgen dat de aanwezige kennis beter gevaloriseerd wordt in het MKB. Ook zouden er vanuit de kennisinstellingen zelf spin-off bedrijven kunnen ontstaan.

Al met al is de transitie naar een duurzame kenniseconomie een kwestie van lange adem. Onze sectorstructuur blijft vooralsnog kwetsbaar in tijden van conjuncturele neergang, waarbij een terugvallende vraag samenvalt met sterke overheidsbezuinigingen.

De provincie Groningen (en Noord-Nederland) heeft, op de speerpuntsector Energie na, nog te weinig robuuste clusters van toonaangevende bedrijven, MKB en kennisinstellingen. Dit soort clusters kunnen de regionale economie aanjagen. Naast Energie zien wij ook in en rond de speerpuntsectoren Healthy Ageing en Agribusiness / Biobased Economy perspectieven. Voor elk van deze speerpuntsectoren geldt dat we inspelen op de eerder genoemde megatrends. We kiezen er voor om de sterke sectoren in onze regionale economie samen met onze partners, zoveel mogelijk uit te bouwen.

Tabel 1: regionaal economische kerngegevens

Ontwikkeling werkgelegenheid	2007	2008	2009	2010
Nederland	2.6%	2.5%	0.2%	-0.7%
Groningen	1.8%	3.1%	0.7%	-0.2%

Ontwikkeling werkloosheidspercentage	2008	2009	2010
Nederland	5.5%	4.8%	5.4%
Groningen	7.0%	6.6%	6.8%
Regionale component	1.5	1.8	1.4

Netto arbeidsparticipatie	2006	2010
Nederland	65%	67%
Groningen	59%	63%
Regionale component	6	4

Aandeel Noord-Nederland in	2000	2007	2009
Nationale werkgelegenheid	9.6%		9.6%
Aantal vestigingen	10.3%		10.7%
Verrichte R&D uitgaven		4.4%	
Eigen R&D personeel		4.8%	
Aantal octrooiaanvragen		2.6%	

Het aandeel innovatieve bedrijven in het MKB	2009
Noord-Nederland	46%
Nederland	52%

Bronnen: CAB, CBS en EIM

3. Trends en ontwikkelingen

Naast de eigen visie op de Groningse economie hebben we te maken met trends en ontwikkelingen op regionaal, nationaal en internationaal niveau. Deze zijn van invloed op onze regionale economie en daarom hebben we er in dit actieprogramma rekening mee gehouden. Trends en ontwikkelingen kunnen ingrijpend en bedreigend zijn, soms ook kansrijk, maar altijd uitdagend. Ze vragen om gerichte en krachtige acties, die we samen met onze partners zullen ontwikkelen en uitvoeren. We behandelen hier de belangrijkste trends en ontwikkelingen.

Financiële trends

De financiële crisis heeft een ongekend grote invloed op het mondiale economische klimaat. Ze is onvoorspelbaar, drukt een stevige stempel op het beleid en roept veel vragen en onzekerheden op. Komt er wel of geen 'double dip'? Hoe pakt de eurocrisis uit? Wat zijn de gevolgen voor de economische groei op de diverse niveaus: internationaal, nationaal, regionaal en lokaal? Eén ding staat vast: de financiële trend zal de komende beleidsperiode niet gunstig zijn. Zowel op Europees, als op nationaal en regionaal niveau zullen we te maken krijgen met gevolgen die onze ambities en plannen - ook in dit programma - stevig onder druk zetten.

Demografische trends

Hoewel de mondiale bevolking nog altijd groeit, is er in Europa (en dus ook in Nederland) sprake van vergrijzing, ontgroening en krimp van de bevolking. In de komende decennia zal deze grote demografische verschuiving steeds meer invloed hebben: het aantal ouderen in onze samenleving neemt fors toe, evenals hun uiteindelijke leeftijd. Hun gezondheid zal in de laatste levensjaren sterk afnemen en de

daarmee gemoeide zorgkosten zullen fors stijgen. Ook op de arbeidsmarkt zal de demografische trend merkbaar zijn, in de vorm van personeelstekorten. Er zullen te weinig (opgeleide) medewerkers zijn om de uitstromende medewerkers te vervangen, laat staan om eventuele economische groei te kunnen opvangen. Deze trend kan remmend werken op de economie, maar biedt ook kansen. Bijvoorbeeld in de speerpuntsector Healthy Ageing / Life Sciences, in de toeristische sector en op de arbeidsmarkt, waar ook mensen die nu nog aan de kant staan kunnen gaan deelnemen aan het arbeidsproces.

Klimatologische trends

De gemiddelde temperatuur op aarde stijgt, mede beïnvloed door menselijke activiteiten, zoals het verbranden van fossiele brandstoffen, de ontbossing en de diverse industriële en agrarische activiteiten. Hoewel er wereldwijd talrijke CO₂-reductieplannen worden uitgevoerd, zorgt de mondiale bevolkingsgroei en de ontwikkeling van opkomende economieën er juist voor dat de vraag naar energie alleen maar groeit. Deze vraag kan slechts deels gecompenseerd worden via energiebesparing en energie-efficiëntie. De voorraad fossiele brandstoffen dreigt op termijn uitgeput te raken. Om aan de energievraag te kunnen voldoen, met inachtneming van de klimaatdoelstellingen, zullen we steeds meer gebruik moeten maken van nieuwe, duurzame energiebronnen. Deze trend biedt veel kansen en mogelijkheden voor de speerpuntsector Energie.

Vergroening

De laatste jaren is ook in het bedrijfsleven een duidelijke tendens waarneembaar van een toenemende aandacht voor duurzaamheid, milieubewustzijn en maatschappelijk verantwoord ondernemen.

Bedrijven zien steeds meer marktkansen in vergroening van de productie en de producten. Wij achten dit een zeer wenselijke ontwikkeling en spelen erop in met activiteiten op het terrein van de Biobased Economy, Eemsdelta Green (gericht op de vergroening van de bedrijvigheid in de Eemsdelta) en het project Economie en Ecologie in Balans.

Beleidsontwikkelingen in Den Haag en Brussel

Decentralisatie van rijkstaken en -bevoegdheden naar lagere overheden zet zich door op verschillende terreinen. Meestal is er sprake van een overheveling van taken, zonder de benodigde middelen. Dat geldt onder andere voor het regionaal-economisch beleid. Hierdoor komen er aanzienlijk minder rijksmiddelen rechtstreeks beschikbaar voor regionale projecten, terwijl de versterking van de regionale kenniseconomie onverminderd om overheids-interventies en projectfinanciering blijft vragen. Het Rijk is van mening dat regionaal-economisch beleid een kerntaak voor de provincie is en dat de provincie de overheidsverantwoordelijkheid voor de regionale economie inhoudelijk en financieel van het Rijk moet overnemen. Hier willen wij beleidsmatig en financieel op reageren.

Er is op nationaal niveau een nieuw topsectorenbeleid ontwikkeld, gekoppeld aan middelen die niet regionaal worden toebedeeld. Onze noordelijke speerpuntsectoren zullen - om aanspraak te kunnen maken op die middelen - in zware concurrentie moeten met andere regio's. De lat wordt hoger gelegd en we zullen aanzienlijk meer expertise, creativiteit en overtuigingskracht (en regionale cofinanciering) moeten opbrengen om bij de rijksmiddelen te komen (zie ook hoofdstuk 5 beleidsprioriteiten).

Zowel in Den Haag als Brussel ontwikkelt zich de trend om minder met subsidies en meer met risicodragende stimulansen (bijvoorbeeld revolverende fondsen) te gaan werken. Dat vraagt om specifieke ambtelijke expertise en samenwerking met regionale partners als de NOM en om een ander type projecten. Het EU-beleid en de EU-programma's (bijvoorbeeld Cohesiebeleid, Sectorbeleid, Kaderprogramma's, Gemeenschappelijk LandbouwBeleid –GLB-) blijven erg belangrijk voor de regionale economie en voor de financiering van onze regionale projecten. Echter, het beschikbaar komen van die middelen voor onze projecten (bijvoorbeeld via het nieuwe EFRO) is verre van vanzelfsprekend en vaak erg ingewikkeld en risicovol (bijvoorbeeld als het gaat om de Kaderprogramma's). Om ook voor de volgende tranches van de EU-programma's in aanmerking te komen, zijn aanzienlijke bestuurlijke en ambtelijke inspanningen vereist, gekoppeld aan omvangrijke regionale cofinanciering.

In grote lijnen bestaat het beeld dat de rijksbezuinigingen regionaal ongelijk neerslaan, terwijl de allocatie van nieuwe rijksinvesteringen nog sterker dan voorheen Randstad-georiënteerd zijn. De provincies met de meeste middelen in kas kunnen de grootste bedragen uit de Haagse en Brusselse fondsen trekken. Door dit beleid dreigen de regionaal economische verschillen in concurrentiekracht weer groter te worden. We zullen hier met onze partners grotendeels op eigen kracht en de inherente kracht van de Groningse economie onze positie moeten bevechten.

4. Provinciale rollen

Onze invloed, als provinciale overheid, op de ontwikkeling van de regionale economie moet niet worden overschat. Vaak beperkt onze rol zich tot faciliteren (voorwaarden scheppen) en ondersteunen. Zoals al eerder vermeld, is het niet aan óns om te ondernemen; hoewel we vanuit onze verschillende rollen wel steeds ondernemender worden. Het ondernemerschap, marktinzicht, doorzettingsvermogen en de valorisatie van onderzoeksresultaten zal vanuit het MKB en de kennisinstellingen moeten komen. Zij bepalen in hoge mate de vitaliteit en het groeivermogen van de regionale economie. Als provincie kunnen we hier desondanks toch een substantiële bijdrage leveren en wel via de volgende rollen:

- het creëren van de juiste randvoorwaarden waarbinnen bedrijven moeten opereren, ofwel werken aan een concurrerend vestigingsklimaat;
- het agenderen van thema's die bijdragen aan het realiseren van onze centrale doelstellingen (bijvoorbeeld grensoverschrijdende samenwerking met onze Oosterburen);
- het stimuleren van organiserend vermogen (bijvoorbeeld het realiseren van samenwerkingsverbanden van bedrijven, onderwijs- en onderzoeksinstituten en overheden);
- het regisseren/organiseren van lobby-acties (bijvoorbeeld gericht op nieuwe economische programma's en projecten);
- het ontsluiten en ontwikkelen van financieringsinstrumenten voor programma's en projecten;
- het verwerven van projecten, in de volgende deelstappen:
 - + het initiëren van projecten: ideevorming;
 - + de coalitievorming: het bij elkaar brengen van partijen rond een project(-idee);

- + het mee-ontwikkelen door de provincie van de concrete projecten;
- + het subsidiegereed maken van de projecten;
- + het begeleiden en controleren van de uitvoering van de projecten;
- + de uitvoering van projecten (vaak door bedrijven, kennisinstellingen en clusterorganisaties).

Het slagvaardig invullen van deze rollen wordt de komende jaren nog belangrijker en tegelijkertijd complexer. Of we hierin succesvol zijn, wordt met name bepaald door:

- de creativiteit die we weten te mobiliseren bij het genereren van nieuwe projecten;
- de brede en effectieve betrokkenheid van regionale partijen;
- de efficiënte en effectieve samenwerking tussen die regionale partijen;
- de bestuurlijke daadkracht in het stellen van prioriteiten;
- de beschikbaarheid van voldoende middelen met niet al te complexe criteria en procedures.

In het volgende hoofdstuk zullen we deze rollen per beleidsprioriteit vertalen naar concrete activiteiten. Bij elke rol die wij vervullen geldt, dat wij er een verschil mee willen maken en dat wij intensief zullen samenwerken met andere overheden, kennisinstellingen, bedrijven, intermediairs en uitvoeringsinstanties.

5. Vier beleidsprioriteiten

5.1 Inleiding

In de bedrijfslevenbrief 'Naar de top' geeft het Rijk aan op welke wijze zij innovatie en ondernemerschap wil bevorderen. Naast het meer algemeen werken aan een concurrerend vestigingsklimaat, wil zij een instrumentarium ontwikkelen, gericht op een tiental topsectoren met een hoge kennisintensiteit, een kansrijke internationale marktpositie en een goede samenwerking tussen bedrijven en kennisinstellingen. Ook wil zij het leveren van innovatieve bijdragen aan maatschappelijke uitdagingen bevorderen. Vanuit deze criteria heeft het Rijk de volgende topsectoren geselecteerd: Energie, Life Sciences en Health, Water, Agribusiness, Tuinbouw, High Tech systemen en materialen, Logistiek, Creatieve Industrie, Chemie en Financiële Dienstverlening. Het is de bedoeling dat kennisinstellingen en bedrijven per topsector gezamenlijk innovatiecontracten opstellen. De topteams zullen daarover adviseren aan de minister van Economie, Landbouw en Innovatie (EL&I), die uiteindelijk de middelen zal toewijzen. De mate waarin bedrijven, kennisinstellingen en overheden vanuit de regio meefinancieren, is sterk bepalend voor de bijdrage van middelen uit het topsectorenbudget.

Actie

De noordelijke topsectoren zo goed mogelijk laten profiteren van het nationale topsectorenbeleid, onder andere door het bij elkaar brengen van betrokken partijen in SNN-verband, meefinanciering, overleg met EL&I en actieve lobby.

In de komende vier jaren zullen wij prioriteit geven aan onze drie speerpuntsectoren, die naadloos aansluiten bij het nationale

topsectorenbeleid en van waaruit ook goede verbindingen zijn te maken met de nieuwe Brusselse programma's: Energie, Life Sciences / Healthy Ageing en Agribusiness / Biobased Economy. Naast de drie speerpuntsectoren zullen wij ook prioriteit geven aan het stuwende MKB.

Op kansrijke initiatieven uit (belangrijke) sectoren als de chemie, de scheepsbouw en de creatieve industrie, zullen we reactief inspelen.

Voor de drie speerpuntsectoren geldt, dat alleen Energie landelijk ook als zodanig wordt erkend. Ons energiecluster is, op de onderdelen waar we sterk in zijn, (inter)nationaal leidend. Op basis hiervan heeft Noord-Nederland de status van Energy Port verworven. Voor Life Sciences / Healthy Ageing en Agribusiness / Biobased Economy hebben wij ook een positie in het landelijke topsectorenbeleid. Onze ambitie is erop gericht om deze positie verder uit te bouwen, ook in internationaal verband.

Onderstaand werken wij onze vier beleidsprioriteiten verder uit in acties en een aantal voorbeeldprojecten:

1. Energie
2. Life Sciences/Healthy Ageing
3. Biobased Economy / Agribusiness
4. Het stuwende MKB

5.2 Energie

5.2.1 Inleiding

Zoals we bij 'Trends & Ontwikkelingen' al hebben gesignaleerd, groeit de mondiale bevolking nog altijd. Als gevolg van een gematigde economische groei in de westerse economieën en een doorgaande sterke groei in opkomende economieën zal de vraag naar energie alleen maar

toenemen. Deze groeiende vraag kan slechts ten dele opgevangen worden door energiebesparing en energie-efficiëntie. De voorraad fossiele brandstoffen dreigt op termijn uitgeput te raken. Mede om de klimaatdoelstellingen te kunnen realiseren, zullen we steeds meer gebruik moeten maken van duurzame energiebronnen.

Aan de transitie van ons huidige fossiel gedomineerde energiesysteem naar een grotendeels duurzame energiehuishouding rond 2050, kan Noord-Nederland in het algemeen en de provincie Groningen in het bijzonder een belangrijke bijdrage leveren, dankzij haar sterke uitgangspositie op energieterrein.

Binnen dit transitieproces spelen de ontwikkeling van kennis op energieterrein en de valorisatie van deze kennis in innovaties binnen het bedrijfsleven een doorslaggevende rol. Juist die kennisontwikkeling en de innovaties dragen in belangrijke mate bij aan de economische structuurversterking van de provincie: transitie naar een kenniseconomie door transitie naar een duurzame energiehuishouding.

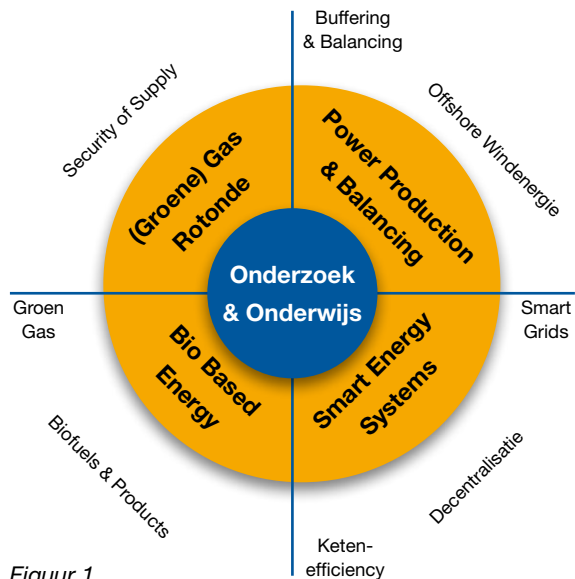
Naast deze vorm van economische structuurversterking zijn er ook economische effecten die direct voortvloeien uit de investeringen in de energiesector zelf. De investeringen vinden onder andere plaats in de bouw van drie grote energiecentrales in de Eemshaven, de bouw van kleinere opwekkingsunits waaronder de BioEnergieCentrale Delfzijl, andere ontwikkelingen op het gebied van duurzame energie, waaronder investeringen in groen gas hubs zoals bij de Suikerunie en de offshore windenergie ontwikkelingen ten noorden van de Waddeneilanden. In totaal gaat het hierbij om een investeringsprogramma van circa 22 miljard euro, tienduizenden mensjaren tijdelijk werk en meer dan 10.000 nieuwe banen.

Energie is al jarenlang een speerpunt in ons provinciaal beleid. Bij de projectverwerving en -ontwikkeling werkt de provincie Groningen nauw samen met de stichting Energy Valley, de NOM, de andere provincies in de Energy Valley regio (Fryslân, Drenthe en de kop van Noord-Holland) en de gemeente Groningen. Belangrijkste partners zijn natuurlijk de bedrijven en kennisinstellingen die de projecten daadwerkelijk uitvoeren.

In het Economisch Actieprogramma Groningen staat de economische structuurversterking van de provincie centraal. Vanuit die invalshoek wordt ook een belangrijke inbreng geleverd aan het Programma Energie 2012-2015. De onderhavige energieparagraaf in dit EAG is te beschouwen als een onderdeel van het Energieprogramma. Het gaat om de volgende activiteiten:

- Stimulering van het organiserend vermogen: het faciliteren, financieren en begeleiden van de Stichting Energy Valley;
- Projectverwerving energiegerelateerde economische projecten: het stimuleren, faciliteren, mee-ontwikkelen, subsidiegereed maken en het begeleiden en controleren van energiegerelateerde economische projecten in de provincie Groningen. Voorbeelden hiervan zijn de Energy Academy en Flexiheat.

Energie is een zeer breed werkterrein, ook als we ons beperken tot de economische aspecten. Voor een efficiënte benutting van mensen en middelen is het noodzakelijk om focus aan te brengen. Daarbij kiezen we voor focus op een integrale benadering van de regionale thema's waarin Noord-Nederland zich onderscheidt en waarin we op Europees niveau kunnen excelleren.

Figuur 1

Die regionale thema's, die worden weergegeven in figuur 1, zijn:

1. (Groene) Gasrotonde: de verdere uitbouw van Noord-Nederland als knooppunt in het Noord-West Europese aardgasleidingnet en distributie van Groen Gas;
2. Power Production & Balancing: grootschalige electriciteitsopwekking op basis van conventionele (in de toekomst alleen aardgas) en duurzame (met name offshore wind) energiebronnen en de ontwikkeling van systemen waarmee de fluctuerende energieopbrengst uit duurzame energie opgevangen kan worden;
3. Smart Energy Systems: kleinschalige lokale energieopwekking, met name op het terrein van duurzame energie (zoals wind en zon), integratie van deze lokale energieopwekking onderling en met de

bestaande netten: smart grids genaamd;

4. Bio Based Energy: lokale en grootschalige energieopwekking uit biomassa en restproducten.

De vier thema's sluiten direct aan bij de (nationale) beleidsdoelen, zijn onderling sterk verbonden en stevig in de regio verankerd. Ook in de Green Deal Noord-Nederland (GDN) is deze focus leidraad geweest voor de afspraken. Hierbij wordt stevig ingezet op verdere uitbouw van onderzoek en onderwijs over de volledige kenniskolom (o.m. Energy Academy en Hansa Energy Corridor) en kennisvalorisatie via concrete projecten.

5.2.2 Doelen

- Uitbouwen van onze plaats in het nationale topsectorenbeleid op het terrein van energie;
- Noord-Nederland nadrukkelijker op de kaart zetten als Europese energieregio;
- Realisering van nieuwe financieringsmiddelen voor energieprojecten en programma's in Groningen;
- Realisering van tenminste 40 energieregerelateerde economische projecten.

5.2.3 Acties

1. Organiserend vermogen: herinrichting en financiering van de uitvoeringsorganisatie Stichting Energy Valley voor de jaren 2012 tot en met 2015, samen met de andere stakeholders. Begeleiden en controleren van de Stichting in de uitvoeringsperiode.

2. Uitvoering geven aan de afspraken gemaakt in de Green Deal Noord-Nederland en dan met name de projecten die een economische impact hebben, zoals Sugar BV.
3. Ontwikkeling van nieuwe financieringsinstrumenten voor energieprojecten met economische impact in onze provincie: middelen voortvloeiend uit de topsector energie, fiscale maatregelen, leningen, opzet revolving fund, nieuwe subsidies waaronder de regeling Stimulering Duurzame Energieproductie (SDE+) en het vervolg daarop.
4. Projectverwerving samen met Energy Valley en NOM, waarbij ingezet wordt op de volledige range: initiëren, coalitievorming, projectontwikkeling, subsidiegereed maken, controleren en begeleiden. Het gaat daarbij bijvoorbeeld om projecten gericht op het benutten, uitbouwen en vermarkten van de potentie van de Gasrotonde, opschaling van biogas en groen gas, uitbouw van het elektriciteitsknooppunt, ontwikkeling van smart grids, proeftuinen met nieuwe energieconcepten, etcetera.
5. Mee-ontwikkelen en cofinancieren van internationale energieprojecten en -programma's in Noord-West Europees verband. Deze projecten en programma's dienen tevens om Europese financiële middelen te verwerven. Voorbeelden zijn de Hansa Energy Corridor (HEC), die samen met de Stichting Energy Valley wordt opgezet en '4 Power', een offshore wind kennisuitwisselingsproject tussen elf Europese partners.

5.2.4 Twee voorbeeldprojecten energie

1. Energy Academy Europe

Belangrijke randvoorwaarden voor de volwaardige ontwikkeling van de energiesector zijn:

- De aanwezigheid van voldoende goed opgeleid personeel en professionals in de onderwijsketen WO, HBO, MBO voor de energiesector en gerelateerde sectoren;
- Onderzoek op de vier eerdergenoemde regionale thema's, van fundamenteel tot praktijkgericht niveau;
- De vertaling van deze kennis naar innovaties in het bedrijfsleven: valorisatie.

De invulling van deze randvoorwaarden krijgt gestalte in het initiatief tot oprichting van de Energy Academy Europe, die tot doel heeft het Noorden de kennismotor te laten zijn van de topsector energie. Initiatiefnemers zijn de Hanzehogeschool Groningen en de Rijksuniversiteit Groningen. Andere onderwijs- en onderzoeksinstituten binnen en buiten Noord-Nederland worden nadrukkelijk uitgenodigd om aan te sluiten bij de Energy Academy Europe.

Door het al aanwezige hoogwaardige onderwijs en onderzoek rond de noordelijke energiehotspot te bundelen en uit te breiden, ontstaat in Noord-Nederland energieonderwijs in de hele keten: middelbaar (E-colleges) en hoger beroeps- onderwijs, academisch en postacademisch onderwijs. In de komende jaren zal er naar verwachting een groei plaatsvinden van 300 naar 3.000 HBO/WO studenten en 200 tot 300 internationale HBO/WO studenten in 2020.

Met het plan voor Energy Academy Europe versterken de kennisinstituten de internationale concurrentiepositie van Nederland, wordt onderzoek uit Groningen internationaal onderscheidend en leveren we een grote bijdrage aan Nederlandse en Europese energie- en klimaatdoelstellingen. Van Energy Academy Europe wordt een economische spin-off van 30 nieuwe vestigingen

en startende bedrijven per jaar verwacht. In het onderzoeksprogramma zullen jaarlijks circa 40 bedrijven een rechtstreekse rol spelen. Via kennisvalorisatie vinden toepassingen vervolgens een bredere weg naar het bedrijfsleven.

2. Flexiheat

De Energy Valley regio ambieert een rol in de transitie van de energievoorziening. Eén van de manieren omdat dit te doen, is de ontwikkeling van een intelligente energie-infrastructuur, in de vorm van smart grids, vaak in combinatie met decentrale opwekking. Inmiddels zijn twee projecten op dit terrein gestart: Flexiness op het terrein van elektriciteit en Flexigas op het terrein van (groen) gas. Warmte is de derde energiebron. Flexiheat richt zich op de versnelde realisatie van warmtenetten in Noord-Nederland, via de ontwikkeling van intelligente warmterotondes. Een Flexiheat intelligente warmterotonde bestaat uit een koppeling van voorzieningen op het gebied van:

- Warmteopwekking (bijv. geothermie, industriële (rest)warmte en warmtekrachtinstallaties);
- Opslag (bijvoorbeeld in de bodem);
- Transport en distributie;
- Benutting (warmte- en koudevraag);
- Operation- & Managementsystemen (smart management van frequentie en magnitude van aanbod van warmte en vraag naar warmte/koude).

5.3 Life Sciences / Healthy Ageing

5.3.1 Inleiding

Zoals bij 'Trends & Ontwikkelingen' gesignaleerd, vindt de komende decennia een grote demografische verschuiving plaats: het aantal ouderen in de samenleving neemt fors toe, evenals hun uiteindelijke

leeftijd. De gezondheid van deze groep mensen zal in de laatste levensjaren sterk afnemen. De daarmee gemoeide zorgkosten zullen fors stijgen. Dit gegeven legde een aantal jaren geleden al de basis voor de noordelijke focus op Healthy Ageing. Het uitgangspunt daarbij is, dat mensen gezonder oud(er) kunnen worden en ook langer actief kunnen blijven in de samenleving. Dat is prettig voor de ouderen zelf, maar ook hard nodig om het hoofd te kunnen bieden aan de stijgende kosten van de gezondheidszorg, de tekorten op de arbeidsmarkt en de dekking van de pensioenlasten.

Healthy Ageing vraagt om een integrale benadering van de levensloop: preventie, geavanceerde en vroege diagnostisering, verbeterde zorg en medicatie. Het vraagt ook om doorbraken in fundamentele kennis, gedragsverandering, zorginnovatie en de ontwikkeling van nieuwe producten en diensten. De resultaten van Healthy Ageing hebben dus een belangrijke maatschappelijke en een algemeen economische betekenis. Daarnaast kan Healthy Ageing een belangrijke bijdrage leveren aan de versterking van de economische structuur van Noord-Nederland in het algemeen en Groningen in het bijzonder. Het gaat dan om de valorisatie van de kennis die wordt opgedaan in de Healthy Ageing projecten naar product- en diensteninnovaties in regionale (MKB)-bedrijven en om export van kennis op het terrein van Healthy Ageing.

De belangrijkste kennisbasis voor Life Sciences in Noord-Nederland is het UMCG. Rond het UMCG is de afgelopen 15 jaar een cluster van Life Sciences bedrijven en instellingen ontstaan. Dit cluster, dat ook de basis vormt voor de verdere uitbouw van de Healthy Ageing Campus, komt qua omvang in Nederland na Leiden en Amsterdam op de derde plaats. Belangrijk onderdeel van Life Sciences is de wetenschap die zich met Healthy Ageing bezighoudt. Healthy Ageing heeft in onze

provincie drie belangrijke pijlers: LifeLines, European Research Institute on the Biology of Ageing (ERIBA) en Healthy Ageing Netwerk Noord Nederland (HANNN).

LifeLines

Sinds 2006 wordt de gezondheid van 165.000 inwoners in Noord-Nederland gedurende een periode van 30 jaar gevolgd: zowel van kinderen, ouders als grootouders. De centrale onderzoeksvraag hierbij is: 'Waarom wordt de één gezond oud en krijgt de ander op jonge leeftijd al te maken met één of meerdere (chronische) aandoeningen?' Het doel van het onderzoek is: meer kunnen doen aan preventie en bij ziekte aan een effectievere behandeling van de patiënt. De LifeLines database is uitgegroeid tot één van de grootste biobanken ter wereld. Onderzoekers uit diverse disciplines kunnen er gebruik van maken. LifeLines versterkt de vooraanstaande rol van Nederland op het gebied van biobanken. Het onderzoek verschaft nieuwe wetenschappelijke inzichten in de samenhang tussen erfelijke aanleg en lifestyle en biedt mogelijkheden om interventies in de zorg uit te testen in een goed gedefinieerde setting. Deze inzichten zijn van groot belang voor de mondiale pharma- en foodindustrie. LifeLines levert dan ook een belangrijke bijdrage aan de kenniseconomie van Groningen. Investering: 107 miljoen euro (2009-2017: met een uitloop tot 2040).

European Research Institute on the Biology of Ageing (ERIBA)

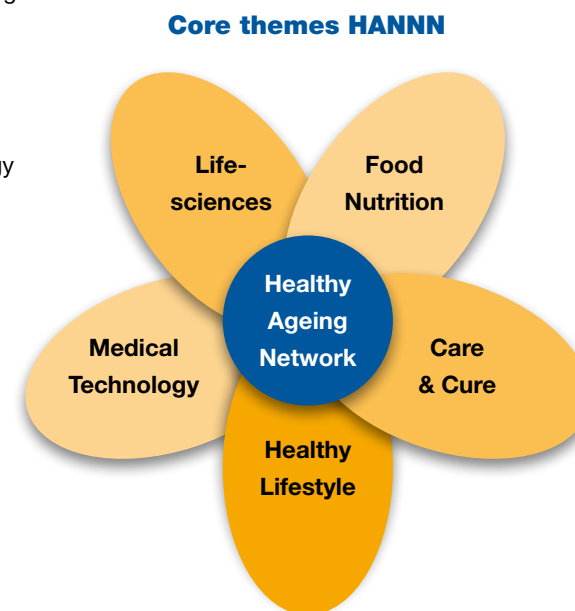
Dit nieuwe Europese instituut laat (inter-)nationale topwetenschappers in een 'state of the art' onderzoeksinfrastructuur werken aan de biologie van veroudering. Bundeling van toponderzoekers leidt tot een grotere kans op doorbraken. Er wordt gezocht naar praktische toepassingen voor de meest recente ontdekkingen in het fundamenteel onderzoek, om deze vervolgens te vertalen naar behandelmogelijkheden. Investering: 50 miljoen euro (gebouw: 15 miljoen euro; faciliteiten: 10 miljoen euro; onderzoeksgroepen: 25 miljoen euro).

Healthy Ageing Netwerk Noord Nederland (HANNN)

Om meer samenhang te creëren tussen de noordelijke partijen die zich bezighouden met Healthy Ageing is de clusterorganisatie HANNN opgericht.

Ze is actief op vijf kerngebieden:

- Care & Cure
- Food & Nutrition
- Healthy Lifestyle
- Life Sciences
- Medical Technology

Figuur 2

De kerngebieden zijn deels overlappend, zie figuur 2. Bedrijven en kennisinstellingen zijn vaak in meerdere werkvelden actief en juist in de cross-overs vinden innovaties plaats. De toegevoegde waarde zit dan ook in de integrale, multidisciplinaire benadering van het onderwerp. HANNN stimuleert en faciliteert het nader in contact brengen van bedrijven en kennisinstellingen. Dit gebeurt deels via rechtstreekse acquisitie en deels via het actief organiseren van bijeenkomsten en symposia.

5.3.2 Doelen

- Bewerkstelligen van een volwaardige plaats van het noordelijke Healthy Ageing cluster in de nationale topsector Life Sciences;
- Verwerving en ontwikkeling van nieuwe financieringsmiddelen voor Healthy Ageing programma's en projecten in Groningen;
- Realisering van tenminste 20 economische projecten op het terrein van Healthy Ageing in Groningen.

5.3.3 Acties

1. Lobby: Samen met NOM, HANNN, UMCG en SNN lobbyen bij EL&I en de topsector Life Sciences voor een plek in het topsectorenbeleid. Faciliteren van Technologische Kennis Instituten (TKI's) en het afsluiten van innovatiecontracten.
2. Ontwikkelen en verwerven van nieuwe financieringsinstrumenten voor de stimulering van projecten op het terrein van Healthy Ageing: middelen uit de topsector Life Sciences, revolving fund, fiscale maatregelen, leningen, Europese sectorale middelen.
3. Van kennis naar kassa. De projecten ERIBA en LifeLines vormen de basis van excellent fundamenteel onderzoek. Om de waardevolle kennis te vermarkten, zullen we fors moeten investeren in de relatie tussen kennisinstellingen en bedrijfsleven, in het bevorderen van ondernemerschap en in het verbeteren van het vestigingsklimaat voor bedrijven.
 - De verdere uitbouw van activiteiten van de clusterorganisatie HANNN richting het bedrijfsleven, leidend tot de verbetering van de relatie tussen ondernemers, onderzoekers en overheden;

- Het verder helpen uitbouwen van de Healthy Ageing Campus bij het UMCG, leidend tot een optimaal vestigingsklimaat voor Life Sciences ondernemingen;
 - Het bevorderen van nieuwe kennisintensieve ondernemingen en de doorgroei van bestaande ondernemingen, via het Centrum voor Valorisatie en Ondernemerschap, dat eind 2011 is opgezet door de Rijksuniversiteit, Hanze Hogeschool en UMCG, onder het motto: Kennis, Kunde, Kassa.
4. Projectverwerving samen met de NOM, clusterorganisatie HANNN, campusorganisatie Healthy Ageing en de gemeente Groningen. Het gaat hierbij onder andere om de vermarkting van de in de regio aanwezige multidisciplinaire kennis op het gebied van lifestyle, meditech, care & cure, food & Life Sciences in de brede zin.
 5. In de coalitievorming ten behoeve van concrete projecten en de innovatiecontracten in het kader van het topsectorenbeleid, zal de provincie de deelname van het MKB stimuleren.

5.3.4 Twee voorbeeldprojecten Healthy Ageing

1. Protonenfaciliteit

Een oncologische bestralingsbehandeling, die wereldwijd in toenemende mate wordt toegepast. De behandeling zorgt voor minder straling in gezond weefsel bij een gelijke of hogere dosis in de tumor. Het resultaat is een even goede of betere behandeling, met minder risico op late bijwerkingen en door de behandeling zelf veroorzaakte secundaire tumoren. Het UMCG heeft het plan, de plaats en de partners voor een eerste Protonenfaciliteit in Nederland. Daarin worden zorg, onderzoek,

onderwijs, opleiding en technologieontwikkeling gebundeld en de toepassing en verdere innovatie van Protonentherapie kostenefficiënt versneld. Het onderzoek zal samen met het Kernfysisch Versnellings Instituut (KVI) van de Rijksuniversiteit en het bedrijfsleven worden vormgegeven.

2. eHealth-proeftuin

In het kader van zorginnovatie richt Noord-Nederland zich op het ontwikkelen van een proeftuin voor eHealth concepten. In deze eHealth-proeftuin wordt 'zorg en preventie op afstand' met behulp van ICT in de breedste zin van het woord ontwikkeld en direct in de praktijk getest. Het is dan ook een bundeling van bestaande eHealth initiatieven. Via een brede zorgportal - een publiek-privaat opgebouwde basisinfrastructuur - kunnen patiënten op individuele basis hun eigen eHealth-pakket samenstellen (coaching, zelfmanagement, e-consults, online afspraken, etcetera). In lokale deelprojecten zoals 'Verzoamelstee' (Adorp, Sauwerd, Onderdendam en Thesinge) is al een begin gemaakt met deze infrastructuur. Burgers en patiënten participeren in de ontwikkeling van nieuwe applicaties. Via LifeLines kan de zorgbehoefte in beeld worden gebracht en omgezet worden in concrete toepassingen. Ook biedt de proeftuin de mogelijkheid voor bedrijven om samen met cliënten/patiënten nieuwe diensten en producten te ontwikkelen en in de praktijk te testen.

5.4 Biobased Economy / Agribusiness

5.4.1 Inleiding

De Biobased Economy (BBE) is een economie waarin gewassen en zijstromen uit de landbouw en de procesindustrie (chemie, food, feed en papier) worden ingezet voor toepassingen zoals (bio)materialen, chemicaliën, voedingsmiddelen, maar ook (transport)brandstoffen, energie en warmte. De Landbouw vormt een integraal onderdeel van BBE. Daarnaast heeft BBE een sterke relatie met de Agribusiness en kent het een groot aantal toepassingen in de chemische sector. Ook toepassingen uit de bouwmaterialensector en de kunststof- en

maakindustrie kunnen onderdeel uitmaken van de BBE. Het ontwikkelen van een BBE is een omvangrijke en gezamenlijke opdracht voor overheden, bedrijfsleven en kennisinstellingen.

In de periode 2007-2010 zijn er in Noord-Nederland dertien projecten op het terrein van BBE in gang gezet, waaronder: CCC, Dairy Campus, BioCab, BioBrug en Grassa. Deze projecten hebben een hoog innovatief gehalte en beogen een bijdrage te leveren aan de kennisontwikkeling op BBE-terrein en aan de valorisatie van die kennis in het bedrijfsleven. Het thema BBE sluit aan bij de nationale topsectoren Energie, Agribusiness en Chemie.

Bij de projectverwerving en ontwikkeling werkt de provincie Groningen nauw samen met de uitvoeringsinstantie NOM, die het voortouw heeft genomen bij de ontwikkeling van een roadmap BBE Noord-Nederland en een belangrijke rol speelt in een organisatie als het Dutch Biorefinery Cluster. Voor activiteiten die betrekking hebben op de primaire landbouw, fungeert LTO Noord vaak als intermediair. Daarnaast werkt de provincie op projectniveau samen met de andere SNN-provincies en in sommige gevallen met gemeentes. De NOM en LTO Noord zijn intermediairs naar de markt toe. De belangrijkste partners zijn de bedrijven en kennisinstellingen die de BBE-projecten uitvoeren.

Noord-Nederland heeft een goede uitgangspositie op het terrein van BBE. Het veld is echter erg breed. De provincie Groningen wil zich in de toekomst focussen op vijf thema's. Binnen de agroindustrie zijn dat:

1. 'Gewassen verwaarden tot biobased eindproducten', bijvoorbeeld aardappelzetmeel gebruiken voor verpakkingsproducten en algen als diervoeder;
2. 'Bouwen met eiwitten en koolhydraten': meer kennis ontwikkelen over agrigrondstoffen en hun toepassing in de agribusiness.

Binnen de chemie:

3. 'Groene bouwblokken voor de chemie': het voortbouwen op kennis van de RUG en bedrijven rond biochemie en biofysische chemie over bijvoorbeeld methanol, azijnzuur en BioBTX.
4. 'Van vezels en bio-polymeren naar concrete toepassingen', bijvoorbeeld biovezels gebruiken voor tapijt.

En binnen de landbouw:

5. "Innovatieve teeltmethoden" die inspelen op de marktbehoefte van de agribusiness en de chemie.

Deze vijf thema's zijn bovenregionaal, onderling sterk verbonden en stevig in de regio verankerd.

N.B. Energieopwekking uit biomassa en restproducten wordt hier niet tot de BBE gerekend, maar maakt deel uit van de speerpuntsector Energie. Er is in zekere zin sprake van overlap tussen BBE en Energie, maar tussen de partijen die betrokken zijn bij deze sectoren, vindt natuurlijk afstemming plaats.

5.4.2 Doelen

- Bewerkstelligen van een volwaardige plaats van de BBE in de nationale topsectoren Agribusiness en Chemie;
- Verwerving en ontwikkeling van nieuwe financieringsmiddelen en programma's voor de BBE in Groningen;
- Het realiseren van 20 grote en kleinschalige BBE-projecten met economische betekenis in de provincie.

5.4.3 Acties

1. Organiserend vermogen. Uitvoeren van de Roadmap BBE en doorstart van Eemsdelta Green: een samenwerkingsverband tussen NOM, Energy Valley, Groningen Seaports, Samenwerkende Bedrijven Eemsmond, Waterbedrijf Groningen, DEAL-gemeenten (Delfzijl, Eemsmond, Appingedam en Loppersum) en de provincie. Eemsdelta Green is gericht op het vergroenen en verduurzamen van de industrie in de Eemsdelta, die bij uitstek een sterke uitgangspositie heeft op BBE-terrein. Daarnaast komt de NOM in het voorjaar 2012 met een propositie voor een nieuw op te richten BBE organisatie;
2. Lobby. Samen met NOM en SNN lobbyen bij EL&I, topsector Agribusiness en topsector Chemie voor een plaats van de noordelijke BBE in het nationale topsectorenbeleid: faciliteren TKI's en opzetten innovatiecontracten, waarbij nauwe samenwerking wordt gezocht met kennisinstituten en bedrijven in andere delen van Nederland;
3. Ontwikkelen en verwerven van nieuwe financieringsinstrumenten voor BBE-projecten en programma's: middelen uit de nationale topsectoren, leningen, fiscale maatregelen en Europese sectorale middelen;
4. Projectverwerving samen met onder andere NOM, SBE, DEAL-gemeenten en LTO Noord. Hierbij gaat het onder andere om versterking van agroketens, waardecreatie uit biomassa en zijstromen (eiwitten, biopolymeren, etcetera) en vergroening van de chemie;
5. Betrekken van het MKB bij de ontwikkeling en uitvoering van projecten.

5.4.4 Twee voorbeeldprojecten Biobased Economy

1. BioTRIP

Dit project moet resulteren in een businessplan voor de bouw van een industriële installatie (full scale demonstratiefabriek), waarmee diverse organische reststromen omgezet kunnen worden in hoogwaardige bioplastics. De benodigde technologie is op pilotschaal beschikbaar. In het project wordt het proces getest op technische en economische haalbaarheid. Ook wordt onderzocht wat voor technologie er nodig is om de geproduceerde bioplastics om te zetten in hoogwaardige eindproducten en welke product/marktcombinaties de grootste kans op succes bieden.

2. Woodspirit

Dankzij dit project kan Nederland één van de grootste producenten van biomethanol ter wereld worden. Een nog te bouwen innovatieve biomethanol-fabriek in Delfzijl-Farmsum zal jaarlijks 516 miljoen liter biobrandstof produceren door het drogen, torreficeren (een manier van verkolen) en vergassen van hout uit onder andere Canada en Scandinavië. Voor dit project is een Europese subsidie van 360 miljoen euro aangevraagd. Een consortium, bestaande uit BioMCN, Siemens, Visser&Smit, Hanab, NOM en Linde is gestart met de engineeringvoorbereidingen voor de bouw van de fabriek en voor de uitvoering van het demonstratieproject op het terrein van BioMCN. Voor het op gang brengen van deze engineering als 'startmotor' is een financiële bijdrage gevraagd uit de eerste KoersNoord-tender.

5.5 Het stuwende MKB

5.5.1 Inleiding

Het Midden en Klein Bedrijf (MKB) neemt in Groningen 75% van de werkgelegenheid voor haar rekening en is daarmee de banenmotor van de marktsector. Het is dus van groot belang ons in te zetten voor de vergroting van de

productiviteit, het innovatief vermogen en de export van het MKB. Ook willen wij een duurzame en maatschappelijk verantwoorde bedrijfsvoering in het MKB bevorderen.

Het relatief kleinschalige karakter van het Groningse MKB kan positief doorwerken in flexibiliteit, inventiviteit en betrokkenheid, maar heeft als handicaps: vaak minder mogelijkheden voor zelfstandige R&D, voor markt- en product-innovaties en voor export. Om een groter deel van het Groningse MKB de omschakeling naar de kenniseconomie te laten maken, moet het innovatieve vermogen worden versterkt, de export worden gestimuleerd en het opleidingsniveau worden verhoogd. Daarbij moeten ook onze kennisinstellingen een belangrijke rol spelen, onder andere door actief mee te werken aan een betere valorisatie van de beschikbare kennis. Ook zouden er juist vanuit de kennisinstellingen zelf extra bedrijfsmatige spin-off kunnen ontstaan.

Door de sterke gerichtheid op de economische speerpuntsectoren Energie, Life Sciences / Healthy Ageing en Biobased Economy / Agribusiness willen we de innovatie in het stuwende MKB stimuleren. Uiteraard geldt dit in eerste instantie vooral voor MKB bedrijven die behoren tot de speerpuntsectoren, maar daarnaast is er ook sprake van uitstralingseffecten naar het bredere MKB, via toeleverings- en uitbestedingsrelaties. Uiteraard willen we ook bijdragen aan stimulering van het brede stuwende MKB, via onder andere innovatiestimulering.

Het MKB is vertegenwoordigd in alle sectoren en bedrijfsklassen van de Groningse economie, ook in de lokaal verzorgende bedrijfsklassen, zoals de detailhandel en de persoonlijke diensten. Deze verzorgende bedrijfsklassen zijn van lokaal maatschappelijk belang, maar hun belang voor de economische structuurversterking van de provincie, waar dit Economische Actieprogramma zich op richt, is zeer beperkt. Het MKB in de andere bedrijfsklassen, het

stuwende MKB, heeft wel de potentie om een bijdrage te leveren aan de economische structuurversterking van onze provincie. Daar willen we ons de komende jaren op richten.

5.5.2 Doelen

Om aan economische slagkracht te winnen en een bijdrage te leveren aan de versterking van de economische structuur in onze provincie, zijn innovatie, het verhogen van het opleidingsniveau en exportbevordering/ internationalisering voor het MKB de belangrijkste hoofddoelen.

Subdoelen daarbij zijn:

- nieuwe producten en diensten ontwikkelen;
- innovatie en valorisatie van kennis;
- meer strategisch inzicht;
- sterke(re) netwerken;
- verbetering en vernieuwing van bedrijfsprocessen;
- versterken van het vertrouwen in allianties;
- versterking van het regionaal innovatieklimaat;
- Het mede-ontwikkelen en subsidiegereed maken van tenminste 30 MKB projecten.

5.5.3 Acties

1. Samen met de NOM en de clusterorganisaties het Groningse MKB maximaal laten profiteren van de ontwikkelingen binnen de speerpuntsectoren: Energie, Life Sciences / Healthy Ageing en Biobased Economy / Agribusiness. Dit doen we door:
 - bij de verwerving van projecten binnen de drie prioritaire sectoren de deelname van het MKB in de coalities (ook innovatiecontracten) nadrukkelijk te bevorderen;
 - aan het MKB middelen beschikbaar te stellen om temidden van de vaak grote bedrijven en kennisinstellingen binnen een project daadwerkelijk een inbreng te kunnen hebben;
2. Het opzetten, samen met de NOM en Energy Valley, van een innovatie- en duurzaamheidsprogramma, waarvoor 750.000 euro per jaar beschikbaar gesteld is bij de Voorjaarsnota 2011 voor de periode 2012-2015. Onderdelen van dit programma, dat gericht is op het volledige stuwende MKB en dat wordt uitgevoerd door de provincie, zijn:
 - aantrekkelijke cofinancieringsvoorwaarden bij innovatie- en duurzaamheidstrajecten;
 - het valoriseren van nieuwe producten en toepassingen vergemakkelijken en stimuleren;
 - het intensief bundelen van marktvrage, zodat zich versneld kansen aandienen voor nieuwe producten en toepassingen;
 - zorgen dat ook kleinere bedrijven toegang krijgen tot grotere aanbestedingstrajecten;

3. Gerichte exportactiviteiten bevorderen, via afstemming van de inzet van bijvoorbeeld de Kamer van Koophandel, NOM, etcetera te stimuleren;
4. Bevorderen van strategische samenwerking van groepen MKB-bedrijven met relevante netwerken en clusters in Europa, met als doel kennisuitwisseling en gezamenlijke projectontwikkeling (o.a. in INTERREG-verband);
5. Stimuleren van ondernemerschap, door ondernemerschapcompetenties in te bouwen in de curricula van het MBO, HBO en WO;
6. Het ondersteunen van netwerkbijeenkomsten georganiseerd door ondernemersorganisaties in samenwerking met kennisinstellingen rond een specifiek thema of technologisch vraagstuk;
7. Er voor zorgen dat het MKB via op maat gesneden doorverwijzing een betere toegang krijgt tot landelijke regelingen ter stimulering van innovatie en valorisatie, zoals het Innovatiefonds;
8. Samen met werkgeversorganisaties en andere overheden nagaan op welke wijze wij de regelgeving voor bedrijven kunnen reduceren;
9. Het Innovatief Actieprogramma Groningen (IAG; een programma specifiek gericht op valorisatie en innovatie uitmondend in nieuwe bedrijfsinitiatieven) voortzetten in een IAG 4;
10. Stimuleren van startende bedrijven. In overleg met de NOM en KvK gaan we na of er voor starters nog een programma nodig is in aanvulling op bestaande faciliteiten.

6. Arbeidsmarktbeleid

6.1 Inleiding

Een goede werking van de arbeidsmarkt is cruciaal voor een sterke en innovatieve economie. Vraag en aanbod dienen daarbij zowel kwantitatief als kwalitatief in balans te zijn, ook om iedereen in de samenleving te laten participeren. Onderwijs speelt daarbij een belangrijke rol. Een betere werking van de arbeidsmarkt versterkt de Groningse economie: bedrijven renderen en mensen participeren. Zo versterken economische beleidsambities (voldoende personeel) en sociale beleidsambities (kwetsbare groepen betrekken in het arbeidsproces) elkaar wederzijds.

Op de regionale arbeidsmarkt zal het de komende jaren nog sterker dan voorheen gaan om de volgende vragen. Hebben we tijdig voldoende adequaat geschoolde medewerkers beschikbaar om aan de nieuwe vraag te kunnen voldoen? Of gaat een tekort hieraan de economische groei juist remmen? De factor arbeid wordt in onze kenniseconomie op termijn steeds belangrijker, want als gevolg van ontgroening, vergrijzing en krimp is er sprake van toenemende schaarste. Op onze regionale arbeidsmarkt zijn verschillende grote spelers actief, waaronder gemeenten, UWV en onderwijsinstellingen, die hier samen met de bedrijven een eerste verantwoordelijkheid hebben. Wij kunnen dankzij onze onafhankelijke en bovenlokale positie toegevoegde waarde hebben, door partijen bij elkaar te brengen, door inzet van financiële middelen, ideeën, lobbywerk en het opzetten/stimuleren van projecten. We zullen de komende tijd samen met onze regionale partners een pakket aan creatieve acties uitwerken die tot concrete resultaten gaan leiden. Wij hebben hier de nodige extra middelen (900.000 euro per jaar) voor uitgetrokken bij de Voorjaarsnota 2011.

Er zijn twee ontwikkelingen die van cruciaal belang zijn voor de arbeidsmarkt de komende jaren:

1. Krapte op de arbeidsmarkt

Hadden bedrijven in het verleden nog de luxe van een groot reservoir aan werkzoekenden, deze luxe positie is aan het verdwijnen als gevolg van demografische ontwikkelingen. Bedrijven kunnen moeilijker aan geschikt personeel komen en dat wordt in bepaalde sectoren (o.a. techniek, zorg) al gevoeld. Het zal al een flinke uitdaging zijn om de oudere werknemers te vervangen. Het belang van bedrijven en instellingen om extra te investeren in personeel wordt groot: zonder mensen, geen productie. In de praktijk zien we al veel samenwerkingsverbanden en -projecten tussen het onderwijs en het bedrijfsleven (vaak ondersteund door de overheid). Het lastige is, dat op de korte termijn het effect van de crisis het hier geschetste beeld kan verstoren. De werkloosheid kan zelfs weer wat gaan oplopen, waardoor de (toekomstige) problemen op de arbeidsmarkt worden versluierd. Bovendien richten bedrijven zich als gevolg van de crisis meer op het korte termijn overleven en minder op de langere termijn arbeidsmarktperspectieven.

2. Het Rijksbeleid

De decentralisatie van de verantwoordelijkheden en uitvoering van de sociale zekerheid zet zich sterk door (beweging van Rijk naar gemeenten, gedeeltelijk wegvallen van de rol van het UWV werkbedrijf). Gemeenten krijgen een behoorlijke opgave gezien de forse bezuinigingen die betrekking hebben op versterking en ondersteuning van mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt. Het credo is 'meer doen met minder middelen'. Het huidige kabinet wil dat meer mensen

zoveel mogelijk in hun eigen onderhoud voorzien. Mensen die nu nog met een uitkering thuiszitten maar wel kunnen werken, moeten weer aan het werk. Dat is het uitgangspunt van de nieuwe Wet Werken naar Vermogen (WWnV). Deze wet vervangt de Wet Werk en Bijstand (WWB), de Wet Investeren in Jongeren (WIJ), de Wet Sociale Werkvoorziening (WSW) en de Wet arbeidsongeschiktheid voor jonggehandicapten (Wajong). Gemeenten krijgen daarmee meer mensen met een grote afstand tot de arbeidsmarkt en ontvangen minder re-integratiebudget. Het streven is om de WWnV per 1 januari 2013 in te voeren. Naast deze veranderingen in het domein arbeid/sociale zekerheid krijgen gemeenten parallel ook in andere domeinen (zorg, welzijn, onderwijs) te maken met het kabinetsbeleid van herstructurering, die van invloed is op de werking van de arbeidsmarkt.

Om genoemde tendens tot arbeidsmarktcrapte het hoofd te kunnen bieden, is een verbetering van de regionale afstemming van vraag en aanbod op de arbeidsmarkt en verhoging van de arbeidsparticipatie noodzakelijk.

Vraag-aanbodafstemming

De arbeidsmarktcrapte leidt naast kwantitatieve tekorten ook eerder tot kwalitatieve frictie (de vraag van werkgevers naar goed opgeleid personeel sluit niet goed aan op het beschikbare aanbod). De aansluitingsopdracht ligt voor een deel bij het onderwijs: opleiden voor de vraag op de arbeidsmarkt, maar ook deels bij het bedrijfsleven: investeren om het beschikbare aanbod functiegeschikt te houden dan wel te maken (een leven lang leren). Een betere afstemming/samenwerking tussen onderwijs en bedrijfsleven (met hulp van de overheid) is hierbij van essentieel belang. Toenadering, in samenwerkingsverbanden (bijvoorbeeld Seaports Xperience Center) en projecten (bijvoorbeeld branchegerichte arrangementen onderwijs-bedrijfsleven), vindt al in verschillende vormen plaats maar kan nog beter en intensiever. Een voorbeeld van

een branchegericht arrangement is het initiatief van de ROC's Alfa College en Noorderpoort College om opleidingen (bouw en automotive) samen te voegen/uit te ruilen en het bedrijfsleven er nadrukkelijker bij te betrekken.

Vergroting arbeidsparticipatie

We zullen iedereen nodig hebben op de krapper wordende arbeidsmarkt. Het is zaak om alle groepen die op dit moment niet aan het arbeidsproces deelnemen bij die arbeidsmarkt te betrekken en om de arbeidsparticipatie te vergroten. Vooral ook die mensen, die het niet op eigen kracht redden op de arbeidsmarkt. Het gaat hierbij om niet-uitkeringsgerechtigden (nuggers), 45+'ers, Voortijdig Schoolverlaters en Wajong'ers. Als we deze kwetsbare groepen niet kunnen laten participeren, zullen ze langdurig aan de kant komen te staan en worden bedrijven met personeelstekorten geconfronteerd. De kwetsbare groepen kennen vaak een bredere ondersteuningsvraag dan enkel het vinden van werk. Opleiding, sociale zelfredzaamheid en/of zorgvragen bepalen sterk het functioneren in arbeidssituaties. Een meer integrale aanpak, zoals bijvoorbeeld toegepast in de aanpak van de jeugdwerkloosheid in de provincie Groningen, is dan zeer effectief.

Om participatie te realiseren zal een sterk appèl worden gedaan op de werkgevers van alle sectoren. Met name de groep kwetsbare jongeren zal erbij betrokken moeten worden. Het is de bedoeling dat voortijdig schooluitval voorkomen wordt (Waddenmodel) en dat iedereen minimaal een startkwalificatie heeft. Meer samenwerking en afstemming tussen onderwijs, zorg en welzijn en de inzet van arbeidsmarktinstrumenten als GOA Publiek en Social Return bieden goede mogelijkheden.

6.2 Doelen

Als we de hierboven omschreven ontwikkelingen bekijken, vloeien daar de volgende doelen voor het arbeidsmarktbeleid uit voort:

- Kwantitatieve en/of kwalitatieve frictie branche-/sectorgericht vaststellen en knelpunten oplossen;
- Bevorderen van participatie in het arbeidsproces van kwetsbare groepen, met als doel het realiseren van 300 (leerwerk)banen voor kwetsbare groepen op de arbeidsmarkt;
- De structuur van de samenwerking van de 3O's (Onderwijs-Overheid-Ondernemingen) versterken;
- Arbeidsmarktonderzoek provinciebreed voortzetten, om de ontwikkelingen op de arbeidsmarkt actief te monitoren en hierop tijdig te kunnen inspelen.
- Het mede-ontwikkelen en subsidiegereedmaken van tenminste 20 arbeidsmarktprojecten.

6.3 Acties

1. Ondersteunen van minimaal vijf nieuwe branchegerichte arrangementen Onderwijs-Bedrijfsleven, waarbij sectoren met arbeidsmarktkrapte (bijvoorbeeld techniek en zorg) prioriteit hebben. Het initiatief en voortouw van deze projecten ligt nadrukkelijk bij het bedrijfsleven, in samenwerking met de onderwijsinstellingen. Wij kunnen meedenken en waar nodig een financiële bijdrage leveren;
2. Stimuleren van arrangementen voor kwetsbare doelgroepen aan de onderkant van de arbeidsmarkt (onder andere Wajong, 45+ers, Vroegtijdig Schoolverlaters) door werkgevers, gemeenten en onderwijsinstellingen. Faciliteren van organisatie-activiteiten en begeleiding van de werkzoekende en werkgever (partijen bij elkaar brengen, projectmanagement cofinancieren, equipment meefinancieren). Deze begeleiding moet bijdragen aan het ontzorgen van de werkgever en de inbreng van expertise om betreffende werkzoekende in de eerste periode van werk te ondersteunen (jobcoach). Ook kan gedacht worden aan herontwerp van functies (jobcarving). Voor de uitvoering sluiten we aan bij de (partners binnen de) regionale arbeidsmarktstructuur in de provincie Groningen, de regio's Noord-, Oost- en Centraal Groningen. Noodzakelijke voorwaarde voor provinciale acties is wel, dat gemeenten, bedrijven en kennisinstellingen zelf initiatieven aandragen (bottom-up);
3. Onderzoeken, samen met de gemeente Groningen en het onderwijsveld, wat de mogelijkheden zijn om te komen tot een Werkschool. Daarna willen we bezien of dit over de hele provincie uitgerold kan worden;

4. Creëren van een duurzame (minimaal 3/4 keer per jaar) overleg- en afstemmingsstructuur tussen overheid, onderwijs en bedrijfsleven (werkgevers/-organisaties), dit onder andere om acties te ontwikkelen die de arbeidsmarktfricties oplossen;
5. Bijdragen aan het verder ontwikkelen van de bestaande actie-gerichte projectstructuur met de drie arbeidsmarktregio's Noord-, Oost- en Centraal Groningen. Onder meer betreft dit het handhaven van de goed werkende aanpak en structuur van het Actieplan Jeugdwerkloosheid, die mogelijk uitgebouwd kan worden naar andere doelgroepen en domeinen;
6. Het blijvend steunen van grote projecten die in de afgelopen jaren met steun van de provincie opgezet zijn (Seaports Xperience Center, GOA Publiek, Techniek in de regio, Deltaplan techniek), waarin samenwerking van de 3O's hoog op de agenda staat, leidend tot concrete acties en opbrengsten voor werkgevers (personeel) en/of potentiële werknemers (baan);
7. Het voorzetten van de jaarlijkse uitgave van de 'Noordelijke Arbeidsmarktverkenning' (NAV), met extra aandacht voor jeugd, behoud van een actuele website economieinhetnoorden.nl en de jaarlijkse update van het arbeidsmarktonderzoek Eemsdelta;
8. Het ondersteunen van projecten vanuit het bedrijfsleven, gericht op her- en bijscholing van werknemers (een leven lang leren);
9. Het financieel ondersteunen van projecten gericht op het stimuleren van de instroom in de technische branches onder leerlingen van de groepen 7 en 8 van de basisschool. Voorbeeld hiervan is het project BOTSS in Stadskanaal;
10. Het (laten) organiseren van bijeenkomsten tussen bedrijfsleven, onderwijs, ouders en leerlingen uit de groepen 7 en 8 van de basisschool over mogelijke beroepen en beroepskeuzes.

7. Flankerende beleidsopgaven en acties

In dit hoofdstuk zullen diverse flankerende beleidsopgaven en acties aan de orde komen. Het gaat hierbij eerst om het vestigingsklimaat en de daaraan gerelateerde problematiek van de bedrijven-terreinen. Daarna komen de sectoren toerisme en landbouw aan de orde. Vervolgens wordt ingegaan op de activiteiten richting Den Haag en Brussel en de grensoverschrijdende activiteiten. Het hoofdstuk wordt afgesloten met de optimalisering van de projectverwerving en het speuren naar nieuwe fondsen en subsidies.

7.1 Verbetering vestigingsklimaat, regiopromotie en acquisitie

Naast het versterken van onze kenniseconomie vraagt ook het regionale vestigingsklimaat onze aandacht. De concurrentie tussen regio's wordt sterker, waardoor we in termen van kwaliteit van woon-, werk- en leefomgeving (quality of life) steeds beter moeten presteren om aantrekkelijk te blijven cq. te worden voor bedrijven (ondernemers/kennisswerkers/afgestudeerden). Hier overlapt het economisch beleid sterk het beleid op andere terreinen, zoals cultuur, onderwijs, wonen, ruimtelijke ordening, milieu en infrastructuur. Het regionaal-economisch vestigingsbeleid heeft dan ook een sterke integrale component.

Op de vraag hoe wij ons regionale vestigingsklimaat naar een hoger niveau kunnen tillen en tegelijkertijd zorgvuldig kunnen blijven omgaan met de beschikbare ruimte en het Groninger landschap geeft het Provinciaal Omgevings Plan (POP) een belangrijk, richtinggevend antwoord. Het POP geeft het voorgenomen provinciaal beleid voor de fysieke leefomgeving in de provincie weer.

De hoofddoelstelling van het omgevingsbeleid uit het POP is:

'Duurzame ontwikkeling, voldoende werkgelegenheid en een voor

mens en natuur leefbaar Groningen, met behoud en versterking van de kwaliteiten van de fysieke omgeving, waarbij toekomstige generaties voldoende mogelijkheden houden om zich te ontplooiën'.

De drie centrale uitgangspunten hierbij zijn:

1. werken aan een duurzame leefomgeving;
2. eigen karakter handhaven en versterken;
3. sterke steden en een vitaal platteland.

Op basis van bovengenoemde POP-uitgangspunten is voor het Eemsmondgebied het project 'Ecologie en Economie' in gang gezet. Dit project beoogt te komen tot een optimalisering van de balans tussen ecologische waarden en doelstellingen en economische ontwikkelingsmogelijkheden. In de komende periode zullen wij afwegings-scenario's in beeld brengen en komen tot concrete keuzes, aangaande de balans tussen ecologie en economie in het Eemsmondgebied. Meer concreet zullen we antwoord geven op de vraag of, en zo ja in welke mate, de ecologische waarden grenzen stellen aan de aard en omvang van economische activiteiten. Dit bovenop de bestaande randvoorwaarden uit milieu-, landschaps- en natuurwetgeving en het POP.

Vanuit het provinciaal omgevingsbeleid, dat de randvoorwaarden stelt aan het creëren van een concurrerend vestigingsklimaat, hebben wij de ambitie om een sterke regionale economie te ontwikkelen. Mede met het oog hierop hebben wij vanuit het Regionaal Ontwikkelings Programma (REP)-decentraal 15 miljoen euro gereserveerd voor projecten uit de POP gebiedsopgaven (bijvoorbeeld Blauwe Stad en omgeving, Eemsdelta, Lauwersmeer). Uiteraard moet voor REP subsidiëring wel een economische component te onderkennen zijn.

Het verbeteren en aantrekkelijk houden van ons vestigingsklimaat alleen is niet voldoende. Vaak gaat het ook om beeldvorming: welk imago heeft onze provincie bij ondernemers, beslissers, kenniswerkers en anderen die zich oriënteren op een nieuwe locatie? En wat is daaraan te verbeteren? Een betere promotie van ons vestigingsklimaat was voor Provinciale Staten aanleiding om bij de voorjaarsnota 2011 voor de jaren 2012-2015 een budget van 250.000 euro per jaar beschikbaar te stellen, te besteden aan maatregelen gericht op de promotie van ons vestigingsklimaat. Wij willen hieraan onder andere invulling geven door jaarlijks een bijeenkomst te organiseren voor gevestigde ondernemers en ondernemers van buiten de regio (bijvoorbeeld uit de Mainports en Brainport) om contacten te leggen, van elkaar te leren en onze regio onder de aandacht te brengen. Daarnaast willen wij (bestaande) initiatieven op het gebied van regiopromotie van bijvoorbeeld de KvK en NOM ondersteunen. Verder willen wij bijdragen aan systematische afstemming van promotieactiviteiten van de NOM, kennisinstellingen, clusterorganisaties en KvK, inclusief optimalisering van het ontvangstklimaat voor potentiële vestigingskandidaten.

In het verlengde van de promotie van de regio zijn ook acquisitie-activiteiten aan de orde. In de recent verschenen Bedrijfslevenbrief 'Naar de top' van minister Verhagen, wordt het belang benadrukt van het aantrekken van topbedrijven. Niet alleen vanwege de omvangrijke werkgelegenheid die er mee gemoeid is, maar ook omdat topbedrijven belangrijke aanjagers van innovatie zijn. Om topbedrijven en investeerders aan te trekken, is een krachtige inzet van de Nederlandse overheid nodig, in samenspraak met bedrijfsleven, de kenniswereld en regionale overheden. EL&I formeert een Regiegroep Acquisitie en Vestigingsklimaat waarin overleg plaatsvindt met decentrale overheden en vertegenwoordigers van de topsectoren over de acquisitiestrategie en het vestigingsklimaat voor internationale bedrijven. Het ligt in de bedoeling dat Netherlands Foreign Investment Agency (NFIA) convenanten afsluit met decentrale acquisitiepartners over wervingsplannen in het buitenland en begeleiding

van buitenlandse bedrijven. Bij het ontwikkelen en uitvoeren van de hierboven bedoelde acquisitiestrategie is een belangrijke rol weggelegd voor de NOM. Uiteraard worden daarnaast onze clusterorganisaties en kennisinstellingen betrokken. Eén van de centrale doelstellingen is het leggen van strategische contacten met gebieden/bedrijven die een substantiële bijdrage kunnen leveren aan de versterking van onze speerpuntsectoren. Bij de uitwerking van deze strategie zullen we, waar mogelijk, aansluiten bij de acquisitie-acties die vanuit EL&I en NFIA worden ontwikkeld.

Acties

1. In overleg met het bedrijfsleven en andere regionale partijen initiatieven ontwikkelen om ons regionaal vestigingsklimaat (nog) concurrerender te maken;
2. In het project 'Ecologie en Economie' in het Eemsmondgebied, aan de hand van afwegingsscenario's komen tot concrete keuzes in de balans tussen ecologie en economie;
3. Jaarlijks rond een belangwekkend thema een bijeenkomst organiseren met en voor gevestigde ondernemers en ondernemers van buiten het Noorden, om contacten te leggen, van elkaar te leren en onze regio onder de aandacht te brengen. De gevestigde ondernemers kunnen hierbij optreden als ambassadeurs van de regio;
4. Initiatieven op het gebied van regiopromotie van bijvoorbeeld de KvK en NOM ondersteunen en zorgdragen voor systematische afstemming van die activiteiten;
5. Samen met de NOM invulling geven aan het (nieuwe) acquisitiebeleid;
6. Uitwerken/meefinancieren van het NOM-project 'Acquisitie Aziatische bedrijven'.

7.2 Bedrijventerreinen

Uit analyses van vraag en aanbod van bedrijventerreinen blijkt dat de voorraad bedrijventerreinen inclusief concrete planontwikkelingen tot circa 2020 ruim voldoende is om aan de vraag te voldoen. Alleen in de Eemsdelta is mogelijk nog uitbreiding nodig. Provinciebreed is er dus, mede als gevolg van de economische crisis, sprake van een overschot. Zoals reeds in het POP is aangegeven, zullen we de komende jaren prioriteit geven aan herstructurering en revitalisering. Daartoe is in het Provinciaal herstructureringsfonds t/m 2013 een bedrag beschikbaar van in totaal 9.2 miljoen euro. Verder zijn er middelen beschikbaar in het krediet Revitalisering en Parkmanagement (circa 125.000 euro per jaar) voor onder andere parkmanagement, masterplannen revitalisering en duurzaamheidsmaatregelen, om duurzaam bedrijventerreingebruik en -onderhoud te stimuleren. Uitgangspunt van het provinciaal bedrijventerreinbeleid blijft het concentreren van bovenregionale bedrijvigheid in de economische kernzones.

Gezien de dalende vraag en het overaanbod is afstemming van bedrijventerreinplanning op regionale schaal noodzakelijk. Onder regie van de provincie is daartoe in de Regio Groningen-Assen reeds een convenant afgesloten. Voor de regio Oost-Groningen wordt in het voorjaar van 2012 een convenant getekend. In de regio Eemsdelta willen wij hetzelfde bevorderen, in overleg met de DEAL-gemeenten. Bij de keuze van te subsidiëren revitaliseringsprojecten stellen wij regionale afstemming als voorwaarde. Verder wordt provinciale expertise, waar nodig, beschikbaar gesteld om de afstemming op regionaal niveau en parkmanagement te bevorderen en ondersteunen. In de aanloop naar het nieuwe POP zullen wij onderzoeken of, in het licht van de dalende vraag en het overaanbod van bedrijfsterreinen, het schrappen van “zachte plannen” aan de orde is.

Acties

1. Stimulering van regionale afstemming en samenwerking in de regio's Groningen-Assen, Oost-Groningen en Eemsdelta, via het opstellen van convenanten en door regionale afstemming als voorwaarde te stellen bij het subsidiëren van herstructureringsprojecten;
2. Projectverwerving en subsidiegereed maken van tenminste zes revitaliseringsprojecten, met een totale omvang van minimaal 160 hectare;
3. Projectverwerving en subsidiegereed maken van tenminste zes parkmanagementprojecten.

7.3 Toerisme

Een sterke toeristisch-recreatieve sector draagt bij aan de werkgelegenheid en het voorzieningenniveau in Stad en Ommeland. Immers, meer overnachtingen, meer dagbezoek en meer naamsbekendheid zorgen voor extra bestedingen en banen. Ook biedt de toeristische sector kansen op het verstevigen van het voorzieningenniveau in het landelijk gebied, waarmee ze een bijdrage kan leveren aan het in stand houden van de leefbaarheid, de sociaal-economische vitalisering en het bestrijden van de negatieve gevolgen van demografische krimp. Inwoners van de provincie profiteren immers - net als toeristen en recreanten - van goede toeristisch-recreatieve voorzieningen. Bovendien dragen dergelijke voorzieningen bij aan de verbetering van het vestigingsklimaat; bedrijven en werknemers zullen zich eerder vestigen in een aantrekkelijke regio. In Groningen gaat het veelal om

kleinschalig toerisme, dat voornamelijk gericht is op de kwaliteiten natuur, landschap, cultuur en authenticiteit.

Wij willen de komende jaren een bijdrage leveren aan de toename van zowel de directe als de indirecte werkgelegenheid in de toeristische sector en aan verbetering van het vestigingsklimaat, door:

- de routenetwerken voor recreatief fietsen, varen en wandelen verder te verbeteren;
- een kwaliteitsimpuls te geven aan dagrecreatieve terreinen;
- recreatief medegebruik van natuurgebieden te stimuleren;
- het (toeristische) imago verder te versterken;
- het Groninger toeristische netwerk van ondernemers, brancheorganisaties, VVV's, terreinbeherende instanties, musea en overheden te versterken door het organiseren van netwerkbijeenkomsten.

De ambities op toeristisch-recreatief terrein raken ook andere beleidssectoren, zoals cultuur, mobiliteit, ruimte en natuur en landschap. Wij zullen de verschillende ontwikkelingen (in relatie tot toerisme) op deze terreinen meer en beter op elkaar afstemmen.

Een belangrijke middelenbron is het provinciale budget 'Versterking Toeristische Infrastructuur', dat bij de Voorjaarsnota 2011 beschikbaar is gesteld voor de jaren 2012-2015. Het gaat hierbij om 750.000 euro jaarlijks. Dit budget zal besteed worden aan fysieke toeristische infrastructuur, waarbij gedacht kan worden aan wandel-, fiets- en vaarvoorzieningen en dagrecreatieve terreinen. Vanuit het Programma Landelijk Gebied (PLG), Leader, de Krimpbudgetten en het krediet Toerisme en Recreatie zullen (kleinschalige) projecten worden gefinancierd, die bijdragen aan de sociaal-economische vitalisering van het platteland. Daarnaast bieden het REP en het Waddenfonds mogelijkheden voor grotere toeristische projecten.

Een ander zeer belangrijk onderdeel van het toeristisch beleid, is de toeristische promotie en marketing van de regio. Uit onderzoek blijkt dat het toeristische imago tussen 2004 en 2011 weliswaar behoorlijk is verbeterd, maar nog altijd bescheiden is. Eén van de voorwaarden voor groei van de sector is de verdere verbetering van het (toeristische) imago. Marketing Groningen krijgt van ons de opdracht om de reguliere activiteiten op het gebied van provinciale toeristische promotie en marketing voor een meerjarige periode voort te zetten. Dit gebeurt op basis van de eerder door Marketing Groningen uitgezette marketingstrategie en doelgroepbenadering. De provinciale opdracht wordt in samenhang met andere (cultuur-) toeristische marketingprojecten in de provincie (zoals bijvoorbeeld het 'Verhaal van Groningen') uitgevoerd. Het doel hiervan is het tegengaan van versnippering en daarnaast het efficiënt inzetten van middelen. Deze activiteiten worden gefinancierd vanuit het provinciale budget Toeristische Promotie.

7.4 Landbouw (en visserij)

Groningen is van oudsher een echte landbouwprovincie. De landbouw is nog steeds een belangrijke en dragende pijler van onze economie. We zetten voor de landbouw in op een integrale en duurzame ontwikkeling van de sector. Naast een gezonde economische ontwikkeling van de sector waarin kansen worden opgepakt, gaat het onder meer om eisen en mogelijkheden die er zijn vanuit onder meer klimaat, milieu, dierenwelzijn en landschap.

Landbouw vormt tevens een integraal en onmisbaar onderdeel van de speerpuntsector Biobased Economy / Agribusiness. De afgelopen jaren is het landbouwareaal in onze provincie, in tegenstelling tot de rest van Nederland, stabiel gebleven. Doordat het aantal bedrijven afneemt, is de gemiddelde schaalgrootte toegenomen.

Voor de landbouw en het platteland in onze provincie is naast het nationale landbouwbeleid, vooral het Europees Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) van groot belang. Bij dit laatste gaat het vooral om inkomenssteun voor boeren (ijler 1; jaarlijks bijna € 60 mln) en om middelen voor plattelandsontwikkeling (pijler 2; jaarlijks ca € 6.5 mln). Met Leader- en provinciale middelen kunnen hieruit tot nu toe in beperkte mate economische en kennisprojecten voor de landbouw worden gefinancierd. De nadruk lag en ligt daarbij op algemene sociaaleconomische vitalisering en bijvoorbeeld op natuur en landschap. In krimpgebieden zijn voor de sociaaleconomische vitalisering tevens de krimpbudgetten beschikbaar.

Om uitvoering te kunnen geven aan de EU2020 doelen (economische groei op basis van innovatie en duurzaamheid) zal het GLB vanaf 2014 hervormd worden. Hoe en in welke mate, is op dit moment nog onderwerp van Europese, nationale en regionale discussie. Duidelijk is

al wel dat de inkomenssteun voor Groningse boeren na 2013 substantieel minder zal zijn. Een deel van de inkomenssteun kan wellicht beschikbaar komen voor innovatie in de landbouw. Zulks in het verlengde van middelen die naar boeren gaan vanuit de 'vergroeningsambitie' van Europa. De EU wil met name middelen vrijmaken voor boeren die milieuvriendelijker produceren, die aan bepaalde kwaliteitseisen voldoen en die oog hebben voor dierenwelzijn en voor het beheren van hun gebied (onder andere milieu-, natuur- en landschapsbeheer).

Verwacht wordt verder dat het GLB budget voor Nederland zal dalen en dat de trend naar meer geld voor pijler 2 zal doorzetten. Duidelijk mag zijn dat een krachtige lobby (samen met andere provincies, met name Friesland en Drenthe) voor de omvang en invulling van het GLB één van de belangrijkste acties is voor de komende periode.

Parallel aan die lobby wordt gewerkt aan de dialoog met de landbouw die in het collegeprogramma is aangekondigd. Hiervoor hebben wij € 250.000 per jaar gereserveerd t/m 2015 (Voorjaarsnota 2011). Belangrijk daarbij is de wijze waarop wij kunnen komen tot duurzame systemsprongen in de landbouw.

Verder zal een samenhangend programma voor de stimulering van de productie en omzet van streekproducten ('Regio van de smaak') worden ontwikkeld. Hiervoor hebben wij bij de voorjaarsnota 2011 structureel een bedrag van € 250.000 per jaar t/m 2015 gereserveerd. Tenslotte zal uiteraard blijvend aandacht worden besteed aan projectverwerving.

De landbouwgerelateerde activiteiten zullen worden ondergebracht in een Landbouwagonde 2012-2015, die in het voorjaar 2012 wordt gepresenteerd.

De sector visserij in Groningen is klein doch dynamisch en is in Groningen vooral geconcentreerd in Lauwersoog. Vanuit overwegingen van eenduidigheid en doelmatigheid, wordt het visserijbeleid grotendeels geplaatst in het kader van het Waddenbeleid. In dat verband staat de komende jaren de uitwerking van de brede visie 'Duurzame wadvisserij' op de rol. Ook de ontwikkeling van Blue Port Lauwersoog is van belang. Parallel aan de omvorming van het GLB speelt eenzelfde traject met betrekking tot het Europees Fonds Maritieme Zaken en Visserij 2014-2020.

Acties

1. In SNN-verband en IPO-verband pleiten we in Den Haag en Brussel voor een nieuw GLB na 2014 dat voor de Groningse/noordelijke landbouw resulteert in:
 - een gefaseerde vermindering van de inkomenssteun en
 - een substantiële en meer flexibele inzet op innovatie en vergroening van de agrarische bedrijfsvoering in ketenverband.
2. Vormgeven van de dialoog met maatschappelijke organisaties over de positie en ontwikkelingskansen van de Groningse landbouw.
3. Opstellen van de Landbouwagenda 2012-2015, met daarin verwerkt de uitwerking van de aanpak van de innovatieve kwaliteitssprong van de Landbouw en de 'Regio van de smaak'.
4. Projectverwerving en subsidiegereed maken van landbouw (-gerelateerde) projecten in het kader van het provinciale economische beleid en het beleid ten aanzien van de vitalisering van het platteland.

7.5 Grensoverschrijdende activiteiten

In de afgelopen jaren is het aantal internationale onderwerpen en (INTERREG) projecten, waar de provincie bij betrokken is, sterk gegroeid. Dit zal zich naar verwachting in de toekomst doorzetten. Economische en andere thema's zijn niet los te zien van de internationale context. Europese samenwerking met als 'first stepping stone' Nedersachsen, in het bijzonder het noordelijke deel ervan (het Weser-Ems gebied), is één van de pijlers van dit economisch actieprogramma. Ook onze economische speerpunten opereren in een internationale context. Om aan Europese middelen te komen is het vormen van internationale consortia belangrijk. Het vormen van innovatiepartnerschappen, bestaande uit regio's en stakeholders die elkaar aanvullen, is een van de pijlers van de Europa 2020-strategie. Samenwerking binnen Europese programma's genereert extra geld en biedt extra kansen.

Groningen als stad, City of Talent, bedient niet alleen (Noord-)Nederland, maar ook een groot deel van het Duitse grensgebied. Verder bestaat het grootste aandeel buitenlandse bezoekers van het Groninger Museum uit Duitsers, uit het direct aangrenzende gebied Aurich en Leer. Stedenbanden (inclusief die van de kennisinstellingen) tussen Groningen, Oldenburg, Bremen en Hamburg getuigen al jaren van een sterke politieke, economische en ook maatschappelijke relatie. Ook grensgemeenten en de Kamers van Koophandel werken steeds meer samen over de grens, neem bijvoorbeeld het Eems Dollard Business Forum. Kortom: beide regio's groeien naar elkaar toe. Versterkte inzet op economische samenwerking 'over de grens' vanuit de provincie Groningen is daarom een logische vervolgstap.

Via een door Provinciale Staten aangenomen motie is besloten in de periode 2012-2015 100.000 euro per jaar te bestemmen voor het stimuleren van contacten tussen ondernemers en overheden in Groningen en Nedersachsen.

Acties

1. Bevorderen/aanhalen van contacten op politiek/bestuurlijk niveau aangaande de economische ontwikkelingen van de Eemshaven in relatie tot de Duitse havens Emden, Wilhelms-haven en Bremerhaven;
2. Versterken van grensoverschrijdende ondernemersnetwerken, te beginnen met ondernemers uit de Agribusiness;
3. Versterken van grensoverschrijdende clustervorming en uitwisseling van kennis voor de speerpuntsectoren Energie, Healthy Ageing en Biobased Economy / Agribusiness;
4. Bevorderen van grensoverschrijdende arbeidsmarktacties, bijvoorbeeld via gezamenlijke projectontwikkeling binnen INTERREG IVA, sectorgerichte onderwijs- arbeidsmarktbi- eenkomsten en het inventariseren van de mogelijkheden van onder andere een grensoverschrijdende vacaturebank;
5. Gezamenlijk met Neddersachsen lobbyen voor nieuwe Euro- pese programma's (EFRO, INTERREG, Kaderprogramma 8) die qua thematiek en inhoud passen bij de innovatiestrategie van Noord-Nederland en Noord-Duitsland.

7.6 Intensiveren van de contacten met Den Haag en Brussel

Meer dan ooit zal het de komende jaren van belang zijn om in Den Haag en in Brussel bestuurlijke posities op te bouwen. Eigen beleidsinitiatie- ven, plannen en majeure projecten moeten met enige regelmaat onder de aandacht worden gebracht, zeker als ze additionele financiering nodig hebben. Bestuurders, met ambtelijke ondersteuning, zullen de nodige tijd en creativiteit moeten steken in het tijdig contact zoeken met

de juiste beslissers. Daarbij zal ook actief, doelgericht en strategisch met externe stakeholders moeten worden opgetrokken.

Naast meer formele structuren (zoals de noordelijke Programmaraad met de relevante stakeholders) is het vooral van belang dat wij vanuit het SNN en de provincies in staat zijn om voor verschillende thema's wisselende en op maat gesneden coalities van stakeholders te organiseren. Lobbyacties vragen om een slagvaardig optrekken van partners rond een actueel thema. Partners die elkaar snel weten te vinden, goede afspraken kunnen maken en informatie snel willen delen. Ook is het nodig tijdig te weten welke thema's er de komende periode gaan spelen en wie daarvoor benaderd moeten worden. Hiervoor is het noodzakelijk om systematisch relevante netwerken op te bouwen en te onderhouden. De Haagse en Brusselse lobbyisten hebben in dit spel een spilfunctie. Ook de provinciehuizen moeten hiervoor geëquipeerd zijn.

De belangrijkste dossiers die in Brussel spelen hebben betrekking op de nieuwe programma's. In deze programma's, die vanaf 2014 starten, zullen de Europa 2020-doelstellingen, die zijn gericht op slimme en duurzame groei, centraal staan. Daarbij wordt zoveel mogelijk ingezet op een sterke samenhang tussen het Cohesiebeleid (EFRO, ESF, INTERREG), de Kaderprogramma's (onderzoek en innovatie) en het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB)/Plattelandsbeleid.

De visie en inzet van Noord-Nederland hebben we, samen met de stakeholders, vastgelegd in het position paper 'The Northern Netherlands and EU 2020', een dynamisch document dat de leidraad vormt voor onze acties richting de nieuwe Brusselse fondsen. In dit document hebben we een sterke focus aangebracht op onze vijf noordelijke

speerpunten (die naast Energie, Life Sciences / Healthy Ageing en Biobased Economy / Agribusiness uit de sectoren Water en Sensortechnologie bestaan). Brussel vraagt echter van de lidstaten en regio's integrale programma's, waarin kansen en knelpunten worden uitgewerkt en doelen en maatregelen worden geformuleerd. Tevens moeten er indicatoren worden ontwikkeld waarmee de effecten kunnen worden gemeten. In SNN-verband zullen we een dergelijk integraal programma uitwerken. Voor dit programma gaan we, samen met het Rijk, in Brussel financiering bepleiten.

Acties

1. We zullen onze strategische acties richting Den Haag en Brussel zoveel mogelijk focussen op een beperkt aantal thema's (enkele daarvan worden in dit EAG genoemd: topsectoren, nieuwe Brusselse programma's). Daarnaast zullen we alert inspelen op actuele dossiers die de noordelijke of Groningse belangen raken;
2. We zullen de wijze waarop we onze belangen in Den Haag en Brussel gaan bepleiten op SNN-niveau beter organiseren (heldere boodschappen, meer samenhang tussen de verschillende acties, strakker aansturen en effectiever betrekken van regionale stakeholders).

7.7 Optimalisering van de projectverwerving en speuren naar nieuwe subsidies en fondsen

Sterke, levensvatbare projecten worden meestal niet van achter het provinciale bureau bedacht en ontwikkeld. Het merendeel van die projecten kent initiatiefnemers die hun wortels in de markt of in de kennisinstellingen hebben. Het is elke keer weer een opgave om die creativiteit op een slimme manier te mobiliseren, te faciliteren en op een effectieve manier naar uitvoeringsgerede projecten te begeleiden. Daar zullen we de komende periode nieuwe vormen voor ontwikkelen, toegesneden op een nieuwe generatie projecten, die deels revolverend zijn, dat wil zeggen: een terugverdienkarakter hebben.

Wat betreft de rol van verschillende partijen bij de uitvoering van het economisch beleid en het projectenwerk, constateren we dat daar een zekere veranderingsslag nodig is. Wij zullen de komende periode kritischer kijken naar ieders rol en taken. Waar en op welke wijze kunnen wij de samenwerking tussen partijen bij het ontwikkelen, financieren en uitvoeren van projecten versterken? In dit verband gaat het met name om de taakverdeling en samenwerking tussen provincie(s) en de organisaties die wij direct of indirect via opdrachten (mede-)financieren. Dat geldt in het bijzonder voor de NOM en clusterorganisaties. De optimalisering van de taakverdeling tussen genoemde organisaties wordt meegenomen in de discussie over de herpositionering van de NOM en bij de (her-)financiering van de clusterorganisaties. Wij zijn niet voornemens hier een zware structuurdiscussie te starten, maar zullen gaandeweg van natuurlijke momenten gebruik maken om de uitvoering efficiënter te organiseren.

In de afgelopen 15 jaar hebben we voor de stimulering van onze regionale economie veel geld ontvangen uit Brussel en Den Haag. In de beginperiode zijn veel van deze middelen aangewend voor infrastructuur en werkgelegen-

heid. In de latere jaren zijn deze middelen meer ingezet op het versterken van de kennisinfrastructuur en de valorisatie van deze kennis. Wij hebben met de hefboomwerking van onze provinciale cofinanciering veel Haags en Brussels geld in kunnen zetten voor projecten die de transitie naar een kenniseconomie mogelijk maken.

Ten aanzien van de beschikbaarheid van middelen voor projectfinanciering is er de komende twee jaren sprake van 'krapte'. We kunnen nog maar beperkt gebruik maken van financieringsbronnen als het EFRO, INTERREG, Leader en het Innovatieve Actieprogramma Groningen (IAG). Vanuit deze bronnen hebben we de afgelopen jaren circa 40 miljoen euro per jaar in kunnen zetten op Groningse projecten. Deze belangrijke 'traditionele' financieringsbronnen naderen nu het uitputtingsmoment. We beschikken nog wel over redelijke budgetten in het Waddenfonds en het REP-programma, maar het gaat hierbij om geringere bedragen dan we gewend waren. Wat het Topsectorenbeleid voor ons financieel kan betekenen, is nog onduidelijk, maar dat er sprake zal zijn van hoge drempels is evident. Pas vanaf 2014 mogen we, in geval van een succesvolle lobby en een positieve opstelling van het Rijk, weer rekenen op substantiële EFRO-bedragen vanuit Brussel. We zullen de komende periode daarom zwaar moeten inzetten op het aanboren van aanvullende financieringsbronnen in Den Haag en Brussel. Daarnaast moeten we voor een gedeelte de slag maken van subsidies naar financieringsconstructies met behulp van (revolverende) fondsen. Vanuit dergelijke fondsen zouden we dan het innovatieve MKB kunnen ondersteunen met behulp van leningen, garanties of deelnemingen. In de komende periode zullen we de mogelijkheden van dergelijke financieringsconstructies en de wenselijkheid ervan samen met de NOM in kaart brengen.

Acties

1. In samenspraak met de NOM en clusterorganisaties de projectvererving aanpassen aan de veranderende eisen;
2. De NOM inzetten bij de uitvoering van ons speerpuntenbeleid voor het type projecten dat een beroep kan doen op de risicodragende financieringsmiddelen (van onder andere de NOM);
3. Inzetten op een EFRO programma 2014-2020 met een substantieel budget, dat regionaal uitgevoerd wordt;
4. Stimulering van de samenwerking tussen de NOM en de clusterorganisaties en mogelijke integratie van een deel van de taken;
5. Speuren naar - en toegankelijk maken van - nieuwe Haagse en (met name) Brusselse subsidieprogramma's en (risicodragende) fondsen. Hiertoe ook meer duurzame contacten in Den Haag en Brussel ontwikkelen. Voor wat Brussel betreft denken we dan vooral aan de Kaderprogramma's en Investeringsfondsen. Hier qua strategie-ontwikkeling, verkenning van mogelijkheden en lobby op projectniveau gecoördineerd optrekken met partners als het UMCG, de RUG en de clusterorganisaties;
6. Samen met de NOM uitwerken van nieuwe (revolverende) vormen van economische funding.

8. Slotwoord

Deze collegeperiode zal de nadruk in het economisch beleid sterk gericht zijn op de uitvoering van acties. Het Economisch Actieprogramma Groningen is dan ook een echt actieprogramma. Daarbij loopt als een rode draad door ons beleid: de versterking van het stuwende MKB en de samenwerking met regionale partijen. Zonder die samenwerking komen de genoemde acties niet van de grond. Onze inzet zal daarbij selectief zijn en alleen daar plaatsvinden waar zij een evidente meerwaarde heeft. Samengevat zijn de concrete resultaten die wij willen bereiken:

- Een sterker, innovatiever en internationaal georiënteerder MKB;
- Financiële middelen uit het nationale topsectorenbeleid voor tenminste 10 projecten/ innovatiecontracten voor onze speerpuntsectoren Energie, Life Sciences / Healthy Ageing en Biobased Economy / Agribusiness;
- Een (inter-)nationaal erkende positie voor onze speerpuntsectoren Energie, Life Sciences / Healthy Ageing en Biobased Economy / Agribusiness;
- Personeelstekorten, ook voor individuele bedrijfssectoren zijn grotendeels opgeheven;
- Een EFRO-programma 2014-2020 met een substantieel budget, dat regionaal uitgevoerd wordt;
- Een op maat gesneden GLB 2014-2020 voor Groningen;
- Een sterk lobby- en contactennetwerk in Den Haag en Brussel;
- Goede samenwerkingsrelaties op economisch terrein met Niedersachsen;
- Tenminste 150 tot 200 economische projecten, die door ons mede zijn ontwikkeld en subsidiegereed gemaakt.

Bovengenoemde resultaten moeten bijdragen aan de hoofddoelstelling van dit EAG, namelijk de duurzame ontwikkeling en versterking van de economische structuur en de regionale kenniseconomie, waarbij wij streven naar een ontwikkeling van de werkgelegenheid in onze provincie die positiever is dan het landelijke gemiddelde.

BIJLAGE Financiële middelen ten behoeve van het economisch beleid

Programma's	x1 € mln	Looptijd	
Packagedeal	30	2011-2013	Extra middelen via SNN in te zetten op onze speerpuntprojecten via tenderconstructie. Per 1 januari 2012 is nog € 17.5 mln beschikbaar.
INTERREG IV A/B	34	2007-2013	Brussel financiert. Budget t.b.v. EDR-gebied. Situatie per 2011: nog ca 20% van het budget beschikbaar.
Waddenprogramma	28	per jaar tot 2020	Budget t.b.v. Groningen, Fryslân, N-Holland. 50% budget inzetbaar op economische en energieprojecten.
PLG/Leader/POP2/as 3 en 4	16	2007-2013	Brussel financiert. Budget t.b.v. Groningen Situatie per eind 2011: nog beperkt budget beschikbaar voor sociaal economische vitalisering.
Ruimtelijk Economisch Pakket Groningen (REP/ZZL middelen)	63 + 53	tot 2020 inzetbaar	Den Haag financiert. (RSP/ZZL/REP)-budget. Gronings deel van RPS/REP is € 116 mln (exclusief regionale bijdragen); € 63 mln REP-centraal (vrije ruimte per medio 2011 ca € 35 mln); € 53 mln REP-decentraal. Rekenen we bij REP decentraal de regionale meefinanciering mee, dan komen we op ca € 90 mln; hiervan is nog ca € 40 mln vrij besteedbaar.
Innovatief Actieprogramma Groningen (IAG)	5	2010-2013	Budget voor kleinschalige innovatieve projecten; externe stuurgroep adviseert; GS besluiten.
Krimpfonds/innovatie			
Topgebiedenbeleid	??	2012-2014	Beleid moet nog uitgewerkt worden door EL&I; geen regionale invalshoek; eerste opgave is om ons als Noorden via onze speerpuntsectoren water, energie, healthy ageing, agribusiness en sensor een plaats in de programma's te verwerven. Vervolgens projecten en innovatiecontracten realiseren.
Fonds Provinciale Meefinanciering	8.50 pj	2012-structureel	Provinciale middelen. Criteria door PS vastgesteld. M.n. bedoeld voor cofinanciering van hiervoor genoemde programma's. Vanaf 2012 € 8.5 per jaar beschikbaar.

Programma's	x1 € mln	Looptijd	
Provinciale middelen in kader 'nieuw beleid 2012-2015'			In dit EAG wordt aangegeven op welke wijze deze nieuwe middelen worden ingezet.
+ promotie vestigingsklimaat	0.250 p/j	t/m 2015	
+ arbeidsmarktbeleid	0.900 p/j	structureel	
+ innovatie in de landbouw	0.250 p/j	t/m 2015	
+ versterking toer. infra	0.750 p/j	t/m 2015	
+ duurzaamheid / innovatie MKB	0.750 p/j	t/m 2015	
+ intensivering contacten Duitsland	0.100 p/j	t/m 2015	
+ extra inzet Regio vd Smaak	0.250 p/j	t/m 2015	
Nieuw Cohesebeleid		2014-2020	Het lobbytraject is in SNN-verband inmiddels in volle gang.
+ structuurfondsen	100 ??		
+ INTERREG programma's	34 ??		
EU- kaderprogramma's zoals + 7-de Kaderprogramma voor Onderzoek en Technologische Ontwikkeling + "Regions of knowledge" + Onderzoek t.b.v. MKB + Concurrentie en Innovatie			Bedoeld voor projecten bij kennisinstellingen; thema's o.a. energie, landbouw, gezondheid; voor grensverleggende projecten. EU-middelen t.b.v. samenwerkingsprojecten tussen bedrijven, kennisinstellingen en regionale overheden (over de grenzen heen). Hier kunnen we van profiteren door met projecten te komen die scoren op de strenge criteria van dit type fondsen. EU-middelen t.b.v. oplossen technologische problemen voor groepen MKB-ers (direct) of via branche-organisaties. Gericht op de Programma's "ondernemerschap en innovatie" en "intelligente energie".
Europees Investeringsfonds met + verschaffen vermogen & garanties Europese Investeringsbank + Faciliteit Risk Sharing Finance + Loans voor SME/MKB			Indirecte financiering aan MKB-bedrijven via participatie in fondsen die risicokapitaal verschaffen in verschillende stadia van het innovatieproces. Leningen of garanties voor onderzoek, technologische ontwikkeling, demonstratie, innovatie (thema's uit 7e kaderprogramma). Stelt lidstaten in staat kortingen te geven op leningen aan het MKB.